

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

Fakulta humanitních studií

Natália Gáfriková

**Slovenská národnostní menšina v České republice:
pohled menšinové elity**

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Vedoucí práce: PhDr. Mirjam Moravcová, DrSc.

Praha 2010

Prohlašuji, že jsem práci vypracovala samostatně s použitím uvedené literatury a souhlasím s jejím eventuálním zveřejněním v tištěné nebo elektronické podobě.

V Praze dne 12. 11. 2010

.....

Chtěla bych vyjádřit poděkování paní doktorce Moravcové za vedení bakalářské práce a panu docentu Müllerovi za podnětnou pomoc při volbě tématu. Rovněž si velice vážím vřelého přístupu všech informátorů a jejich ochoty participovat na tomto výzkumu.

OBSAH

ÚVOD	5
TEORETICKÉ UKOTVENÍ	7
TERMINOLOGICKÉ VYMEZENÍ POJMU ELITA.....	7
ELITY ETNICKÝCH A NÁRODNOSTNÍCH MENŠIN S DŮRAZEM NA SLOVENSKOU NÁRODNOSTNÍ MENŠINU V ČR.....	9
<i>Faktory ovlivňující fungování menšinových elit</i>	9
<i>Úloha menšinových elit</i>	10
SLOVÁCI V ČESKÝCH ZEMÍCH	12
SLOVENSKÁ MENŠINA Z POHLEDU PRÁVNÍCH USTANOVENÍ ČR.....	12
SLOVENSKÁ MENŠINA Z POHLEDU PRÁVNÍCH USTANOVENÍ SR.....	13
HISTORIE SLOVENSKÉ MENŠINY V ČR.....	13
<i>Období před rokem 1918</i>	14
<i>Období od vzniku první Československé republiky do roku 1945</i>	14
<i>Migrace Slováků do českých zemí v letech 1945 – 1968</i>	15
<i>Slováci v letech 1968 – 1993</i>	15
<i>Období od roku 1993 po současnost</i>	16
SKLADBA NOVÝCH SLOVENSKÝCH IMIGRANTŮ.....	16
SKLADBA SLOVENSKÉ NÁRODNOSTNÍ MENŠINY.....	17
ORGANIZACE SLOVENSKÉ NÁRODNOSTNÍ MENŠINY.....	18
METODOLOGICKÝ PŘÍSTUP K TÉMATU	21
STRATEGIE VÝZKUMU.....	21
METODA SBĚRU DAT.....	21
KONCEPCE ROZHOVORU.....	22
KRITÉRIA VÝBĚRU INFORMÁTORŮ.....	23
ETICKÉ OTÁZKY SPOLEČENSKOVĚDNÍHO VÝZKUMU.....	23
PROSTŘEDÍ VÝZKUMU, CHARAKTERISTIKA SOUBORU INFORMÁTORŮ.....	24
ANALÝZA ROZHOVORŮ.....	25
INFORMÁTOŘI	26
BIOGRAFIE INFORMÁTORŮ.....	26
SLOVENSKÁ MENŠINA V ČR V NÁZORECH PŘEDSTAVITELŮ SLOVENSKÉHO MENŠINOVÉHO ŽIVOTA	33
RYSY SLOVENSKÉ MENŠINY V ČR Z POHLEDU INFORMÁTORŮ.....	33
VZTAH S MAJORITOU.....	35
SOCIÁLNÍ A PROFESNÍ SPECIFIKA SLOVENSKÉ MENŠINY V ČR V NÁZORECH OSOBNOSTÍ.....	36
NÁZORY NA ČINNOST SLOVENSKÝCH OBČANSKÝCH SDRUŽENÍ A JEJICH SPOLUPRÁCI.....	37
VÝZNAM DOMU NÁRODNOSTNÍCH MENŠIN Z POHLEDU INFORMÁTORŮ.....	40
IDENTITA SLOVÁKŮ ŽIJÍCÍCH V ČR V NÁZORECH OSOBNOSTÍ.....	42
<i>Základní stavební prvky identity Slováků žijících v ČR</i>	42
<i>Cesty k udržení identity a národní charakteristiky Slováků žijících v ČR</i>	44
NÁZOR INFORMÁTORŮ NA VLASTNÍ ANGAŽMÁ. OSOBNÍ PŘÍNOS BEZ OHLEDU NA SPOLKOVOU A INSTITUCIONÁLNÍ BÁZI ...	56
ZÁVĚR	61
BIBLIOGRAFIE	64

ÚVOD

Základem této bakalářské práce je kvalitativní výzkum postojů a názorů představitelů slovenské národnostní menšiny v České republice, kteří se svou činností a angažovaností zasazují o udržení a rozvíjení vědomí slovenské příslušnosti a o zachovávání kulturních a duchovních hodnot slovenské národnostní menšiny. Představuji zde vize významných intelektuálů, vědeckých pracovníků, novinářů, představitelů slovenských občanských sdružení, kteří přispívají k rozvíjení slovenské menšiny v ČR a přímo se angažují za její zájmy. Pro jejich aktivní přístup je zde proto nazývám menšinovou elitou.

Prvotní motivací pro výběr tématu bakalářské práce byla snaha nalézt oblast výzkumu, ve které bych se dobře orientovala. Jedním z hlavních důvodů, proč jsem se rozhodla právě pro téma menšinových elit, je skutečnost, že mám slovenskou národnost a v České republice žiji od útlého dětství. Zúčastňuji se různých společenských a kulturních akcí, které organizují členové slovenských spolků, a mám tak možnost setkávat se s představiteli Slováků v Praze. Během výzkumu jsem využila znalosti jak českého, tak slovenského jazyka, což bylo podle mého názoru velkým přínosem i přesto, že oba jazyky jsou si podobné. Taktéž bylo mým záměrem uplatnit svou dobrou orientaci v obou prostředích, tedy v českém i slovenském. Problematika národnostních menšin je mi tudíž díky všem zmíněným důvodům blízká. Zároveň jsem však přesvědčena, že od daného problému si dokážu zachovat dostatečný odstup, což je důležité pro to, abych nevynechala důležitá data ani souvislosti, příp. abych získaná data neposuzovala jako samozřejmá.

Domnívám se, že otázce slovenské menšinové elity a vůbec menšinovým elitám se například v porovnání s elitami politickými nevěnuje dostatečná pozornost, resp. nevěnuje se jí taková pozornost, jakou by si tato otázka zasloužila. Zastávám názor, že v národnostních menšinách elita existuje stejně tak, jako v jiných sociálních prostředích. Zároveň považuji tuto skutečnost za pozitivní. Odvážuji se tvrdit, že pro udržení identity a národnostní charakteristiky menšiny hrají tyto elity stěžejní roli. Pro slovenskou národnostní menšinu v ČR je charakteristické, že převážná většina příslušníků této elity působí v hlavním městě. Z tohoto důvodu jsem se při výběru účastníků výzkumu rozhodla právě pro Prahu.

Práce je rozdělena na teoretickou a empirickou část. V teoretické části se zabývám otázkami významu a úlohy menšinových elit v procesu formování a udržování etnických komunit jakožto součásti občanské společnosti ČR, a to především na základě textů O. Šrajerové (Šrajerová, 2009) a F. Gála (Gál, 1996). Zahrnuji sem také kapitulu, která se

zabývá slovenskou národnostní menšinou v ČR z hlediska historického, právního a statistického.

V empirické části se pak soustředuji na analýzu postojů a názorů představitelů slovenské menšinové elity v ČR, včetně jejich role v menšinovém životě prizmatem sebereflexe.

Motivem práce je snaha porozumět naznačeným procesům z perspektivy „shora“ – tedy jak uvedení představitelů vidí existenci této menšiny v českém prostředí a zda udržování vlastní národní i kulturní identity, stejně jako rozvíjení vztahů s širší českou společností, hodnotí pozitivně. Jako autorka vycházím z rozboru toho, jak se slovenská menšinová elita v Praze profiluje kulturně a sociálně, jinými slovy, jak se projevuje v rámci určitých typů kulturní a společenské aktivity.

FORMULACE VÝZKUMNÉ OTÁZKY

Ve své práci jsem si položila základní otázku reflexe slovenské menšiny v České republice v názorech, postojích a iniciativách Slováků, kteří se angažují v činnostech této menšiny s cílem aktivizace jejího společenského a kulturního života. Sleduji tedy názory reprezentantů slovenské menšinové elity – ovšem s konkrétním záměrem doložit východiska nastavená těmito elitami pro její současnost i perspektivu budoucnosti v ČR. V tomto přístupu, opřeném o sebereflexi, spatřuji jednu z významných možností vhledů do života menšiny.

V rámci takto nastaveného problému sleduji čtyři roviny. Prvá rovina se dotýká názorů angažovaných Slováků na existenci, určující charakteristiky a identitu slovenské národnostní menšiny. Druhá rovina je zaměřena na názory představitelů slovenské elity na společenské i kulturní směřování slovenské menšiny v současnosti i v budoucnosti. Třetí rovina se týká názorů na podobu, kvalitu a intenzitu vztahů s českou společností. Čtvrtá rovina se vztahuje k sebereflexi reprezentantů slovenského menšinového života v úloze menšinové elity.

Takto formulovaný výzkumný problém jsem řešila v souvislostech situace slovenské menšiny v Praze, přesněji u vybraných představitelů slovenské menšiny v Praze. Vymezení vycházelo jednak ze skutečnosti, že Praha je i v řadách Slováků považována za centrum slovenské menšiny v ČR, jednak ze skutečnosti, že Praha je domovem nejpočetnější skupiny slovenské menšinové elity.

TEORETICKÉ UKOTVENÍ

TERMINOLOGICKÉ VYMEZENÍ POJMU ELITA

Termín elita má původ ve francouzském slovu *élite* odvozeného z latinského *eligere*, což znamená vybírat či vyvolit. Tento termín se vztahuje k úzké skupině těch nejlepších, kteří díky individuálním vlastnostem a kvalifikaci zastávají významnou pozici v určitém sociálním prostředí.

Význam pojmu elity je v sociálních vědách v dnešní době již relativně ustálený, ale jednotlivé definice se liší (Svátek, 1994, str. 51). Například E. Pecka charakterizuje elity jako sociální skupiny, které rozhodují o závažných otázkách ekonomiky, politiky a kultury. Mocenská elita představuje podle něj skupinu lidí, která rozhoduje o závažných otázkách vývoje společnosti (Pecka, 1994, stránky 13-14). Prudký, Nekola a Frič naproti tomu charakterizují představitele elit jako sociální aktéry, kteří jsou tvůrci, podněcovateli a realizátory činností působících na stav a vývoj společnosti, jež je zároveň odlišují od veřejnosti. Navzdory různým definicím lze souhrnně říci, že v současné literatuře převažuje poziční vymezení elit. Elitu tvoří osoby na strategicky vlivných pozicích v hlavních organizacích společnosti (Frič, Nekola, & Prudký, 2005, stránky 4-6). Rozlišují se elity v různých sférách – kulturní elity, intelektuální elity, umělecké elity apod.

Podle F. Svátka v použití pojmu elita spočívá riziko, že bude zároveň přijat i „elitářský“ přístup¹ k pozorování či konstrukci reality. Přesněji – pojem elity navozuje představu, že správná je pouze perspektiva „shora“, tedy že pouze pohled vzdělaných a společensky vlivných elit na svět je pravdivý. Společenské vědy tedy musí vždy pracovat s pojmovou dvojicí elity-veřejnost a posuzovat sociální jevy v perspektivách „shora“ i „zdola“ – tedy z pohledu elit i z pohledu veřejnosti. Odlišnost „tradičních“ elit od elit v demokratické společnosti vede některé badatele k nahrazování tohoto termínu jinými slovy, např. slovem vedení (*leadership*), neboť pojem elita je zatížen protidemokratickými významy (Svátek, 2003, stránky 32-35).

Otázka elit je sledována již od konce 19. století. Klasické přístupy zdůrazňovaly soudržnost elit a jejich výlučný charakter. Elita je v nich pojímána jako skupina zcela

---

¹ Elitismus v tomto významu v sobě obsahuje přesvědčení, že názory představitelů elit jakožto těch „nejlepších z nejlepších“ by jako jediné měly být brány v potaz. Naopak „masa“ je považována za neznalou, proto je i její pohled chápán jako bezcenný.

oddělená od mas nepřekročitelnou hranicí původu, majetku, prestiže a moci. Spojují ji společně sdílené hodnoty, cíle a zájmy, které jsou podmíněny podobným sociálním zázemím, vzděláním, profesí, zkušenostmi. V průběhu 20. století došlo k výraznému posunu v chápání elit, důvodem čeho byl i přechod moderních států k demokracii, jejímž předpokladem je široká (zdrojová, funkční, normativní, interakčně-komunikační) diferencovanost elit. Podstatou současného „demokratického elitismu“ je mnohočetnost elit podle různých kritérií (např. podle moci, dosahu vlivu, vztahu k oficiální moci) (Frič, Nekola, & Prudký, 2005, stránky 5-9).

Skutečně řídit a uplatňovat moc může v každé společnosti pouze malá část lidí. Stabilita demokracie je zajištěna výběrem nejlepší funkční elity, která je podrobena soutěži a kontrole (např. ze strany médií či ústavních mechanismů), a umožňováním doplňování a postupování elit. Elity jsou v moderních společnostech v zásadě odpoutány od jejich původu a majetku a naopak se od nich důrazně vyžaduje výkon kvalifikace, zásluhy a odpovědnost i snaha udržovat si prestiž. Elita musí neustále své postavení prokazovat výkonem a službou celku. Tradiční charakteristiky (bohatství, původ) elit podle F. Svátka zůstávají v demokracii předpokladem, který ulehčuje jejich formování, neumožňují však automaticky přístup mezi elity (Svátek, 2003, stránky 34-38).

Existuje řada teoretických prací orientujících se na problematiku elit, které vycházejí především z pozic politologie, sociologie politiky a historiografie. V posledních třech desetiletích se zájem badatelů pozvolna obrací od studia sociálních struktur a procesů, které determinují činnost sociálních skupin, k problematice aktivně jednajících lidí (představitelů elit), k jejich postojům, motivacím a představám (Svátek, 1994, str. 55). Zde nachází uplatnění i kulturní a sociální antropologie. Elity však ještě stále nejsou častým předmětem empirických výzkumů. J. Šanderová tuto skutečnost vysvětluje tím, že elity představují velmi specifickou skupinu lidí, jejíž zastoupení v reprezentativním vzorku společnosti je velmi malé. K jejich výzkumu je tedy nutné volit kvalitativní metody sběru dat (Šanderová, 2000, stránky 132-133).

V rovině národnostních menšin si otázku elit položili F. Gál (Gál, 1996, stránky 14-17) a O. Šrajerová (Šrajerová, 2009, stránky 39-50), jejichž texty v popisu elity v kontextu slovenské národnostní menšiny v ČR využívám. Z hlediska toho, že se soustředím na specifické prostředí národnostních menšin, v nichž elita jedná, používám tento výraz v širších souvislostech.

ELITY ETNICKÝCH A NÁRODNOSTNÍCH MENŠIN S DŮRAZEM NA SLOVENSKOU NÁRODNOSTNÍ MENŠINU V ČR

Pod pojmem slovenská menšinová elita budu s odkazem na studii O. Šrajerové (Šrajerová, 2009) chápat skupinu lidí, která se národnostně nejvíce angažuje a která zastává důležitou roli při udržování a rozvoji národních charakteristik a identity slovenské národnostní menšiny. Zahrnuje aktéry, kteří se hlásí k slovenské národnosti, pěstují národní identitu, kulturu, jazyk a pro tento účel zakládají národnostní instituce, občanská sdružení a organizují společensko-kulturní vyžití dané menšiny. Důležitým rysem je jejich aktivní vystupování v životě menšiny a veřejné manifestování svých zájmů a cílů.

Podle O. Šrajerové se v rámci národnostní menšiny nejvíce národnostně angažují představitelé inteligence, lidé s vyšším vzděláním a kvalifikací, vyšší mírou složitosti práce a vyšší životní úrovní. Je to skupina lidí, která má nejrozvinutější etnické povědomí a která má největší zájem na udržení a rozvoji národního vědomí. Lze proto hovořit o tzv. národnostně uvědomělé inteligenci, která je nositelem ideových inovací a tradic, tvůrcem a šířitelem idejí a ideologií, schopné ovlivňovat nebo dokonce utvářet veřejné mínění (Svátek, 2003, str. 35). Menšinové elity také charakterizuje individuální či kolektivní tvořivost a iniciativa.

F. Gál (Gál, 1996, stránky 15-16) je toho názoru, že v ČR existuje silné zastoupení Slováků s vysokým postavením, s kapitálem, vyšším vzděláním, vlivem, mocí apod., kteří zastávají významné posty ve veřejnoprávních i privátních médiích v ČR, na ministerstvech, v české diplomacii, na VŠ, v bankách a úspěšných firmách, ve vědeckém výzkumu, kultuře. Z celkového počtu Slováků se však národně angažuje pouze malá část. Odůvodňuje to tím, že tato skupina Slováků necítí potřebu politicky se organizovat na národním principu, ani vytvářet slovenské enklávy. Neznamená to však, že by zanevřeli na své kořeny či na svou slovenskou identitu. Nepovažují nicméně za nutné vytvářet svébytný svět menšiny, což Gál vidí jako rozdíl od jiných menšin.

FAKTORY OVLIVŇUJÍCÍ FUNGOVÁNÍ MENŠINOVÝCH ELIT

Předpokladem vzniku menšinových elit je určitá vzdělanostní úroveň a sociálně-profesní skladba národnostní menšiny. Soustředíme-li pozornost na slovenskou populaci v ČR, můžeme konstatovat, že svébytná skupina Slováků se soustřeďuje v Praze. Vyznačuje se velkou početností a specifickou sociální strukturou (s převahou inteligence a s hlubším

národnostním cítěním). Charakterizuje ji vyšší vzdělanostní úroveň, vyšší procento osob pracujících v kulturní sfěře a ve státní správě než je průměr celé slovenské populace v ČR, vyšším podílem na moci a vyšší mírou národnostní angažovanosti. Podle Šrajerové (Šrajerová, 2009, stránky 40-45) se právě z této skupiny Slováků v 90. letech 20. století rekrutovala pražská slovenská inteligence.

Elity se mohou prosadit jenom tehdy, pokud jsou v dané společnosti vytvořeny dobré podmínky pro jejich uplatnění. Aby mohla menšinová elita fungovat, musí mít pro svoji činnost vytvořeno určité zázemí ze strany hostitelské společnosti (Pecka, 1994, str. 14). Existence slovenských menšinových elit v ČR tedy vypovídá o tom, že v českém prostředí výše uvedené podmínky splněny jsou.

ÚLOHA MENŠINOVÝCH ELIT

Menšinové elity jsou důležitým zprostředkovatelem vzájemné komunikace mezi minoritou, majoritou a vysílající zemí. Část představitelů slovenské menšinové elity v ČR podle Gála (Gál, 1996, stránky 14-15) představuje odborníky na česko-slovenské vztahy. Odůvodňuje to tím, že mají o Slovensku bezprostřední informace z originálních zdrojů, na Slovensku i v České republice disponují širokou sítí sociálních kontaktů a zároveň mají předpoklady pro analytické zpracování informací a jejich praktické využívání. Se zprostředkovatelskou rolí reprezentantů národnostní menšiny souvisí i role prezentace dané národnostní menšiny. Svou činností tito reprezentanti přispívají zároveň k rozšiřování informovanosti o menšině ve vztahu k hostitelské společnosti.

Jednou z nejdůležitějších úloh menšinové elity je rozvoj identity té které národnosti. Elita zprostředkovává kontakt s díly významných národních umělců, vědců, politiků a přispívá tak k udržení duchovních vazeb příslušníků menšiny s mateřským národem. Přítomnost inteligence v prostředí národnostní menšiny vytváří předpoklad pro rozvoj menšinového školství, církevního a spolkového života na národnostních principech a zasazuje se také o rozkvět vlastní národnostní kultury, vlastní publicistické, literární, umělecké a další tvořivé činnosti (Šrajerová, 2009, str. 41).

Ze strany české veřejnosti jsou menšinové elity současně vnímány jako představitelé a reprezentanti slovenské menšiny v ČR. Jsou „vtahováni do komentování aktuálního politického dění“ (Gál, 1996, str. 15) a mohou tak být považovány v jistém smyslu za politickou menšinovou elitu. K tomu přispívá i skutečnost, že jednotliví představitelé

menšinových elit vystupují i jako zastupitelé menšin v různých poradních orgánech a poradních sborech (Rada vlády pro národnosti menšiny, Ministerstvo kultury ČR, Ministerstvo školství ČR, Magistrát hl. m. Prahy, poradní sbory při komunálních orgánech). Prostřednictvím těchto orgánů se dostávají i do sféry politické. Důležitým orgánem pro slovenské národnostní menšiny na celém světě je Svetové združenie Slovákov v zahraničí, jejímž cílem je usilovat o udržení a rozvoj identity Slováků v zahraničí, podporovat vzájemnou spolupráci se Slovenskou republikou, udržovat kontakt s mezinárodními i krajanskými organizacemi a mimo jiné také zlepšovat informovanost mezi Slováky v zahraničí a s mateřskou zemí.

Úloha slovenské menšinové elity v ČR se ukázala být stěžejní v době, která bezprostředně následovala po rozdělení ČSFR. Pražská slovenská inteligence podněcovala kulturně-společenské aktivity menšiny v jejím národním jazyce, zakládání krajanských spolků a organizací, organizování společenských a kulturních akcí a vydávání slovenského tisku. V dnešní době se představitelé slovenské menšiny v ČR angažují v otázce národnostního školství, aktivně podporují zachování a rozvoj slovenského jazyka a rozvíjení vztahů se Slovenskou republikou. V těchto národně-menšinových aktivitách se projevuje silná identifikace s etnikem a silné vědomí etnické příslušnosti. Úloha slovenské elity je nezastupitelná také v dlouhodobém procesu integrace slovenské národnostní menšiny (Šrajerová, 2009, stránky 45-50). Na druhou stranu, podle F. Gála (Gál, 1996, str. 15) právě elity navzdory národní vlažnosti zviditelňují svoji národnost za účelem možné participace na státních dotacích při uspokojování svých kulturních, profesionálních a politických ambicí: *„Nemalý význam pri konštituovaní menšinových inštitúcií Slovákov v Čechách má aj potreba využiť štátom alokované zdroje na rozmanité kultúrne aktivity, ktoré práve predstaviteľom elít ponúkajú možnosť profesionálneho vyžitia a etablovania sa.“* Vyjadřuje zároveň předpoklad, že chování a potažmo úloha slovenských menšinových elit v ČR se bude dlouhodobě odvíjet od vývoje česko-slovenských vztahů.

SLOVÁCI V ČESKÝCH ZEMÍCH

O slovenské národnostní menšině v ČR lze hovořit až po roce 1993, kdy došlo k rozdělení Československé federativní republiky. Do té doby představovali Slováci na celém území federace jeden ze dvou státotvorných národů. Slovenská národnostní menšina v ČR vznikla v důsledku nové delimitace státních hranic dvou samostatných států České a Slovenské republiky. Nevznikla tedy odtržením etnického území v rámci úpravy státních hranic, ani cíleným transferem obyvatelstva na jinotnické území, nýbrž předeclarováním státotvorného národa na menšinu. To se odrazilo na její tvářnosti – v současnosti je nejpočetnější ze všech národnostních menšin v ČR a vyznačuje se územní rozptýleností a také vyváženou sociální strukturou. Slovenskou menšinu v ČR budu charakterizovat jak z hlediska právního a historického, tak z hlediska statistického.

SLOVENSKÁ MENŠINA Z POHLEDU PRÁVNÍCH USTANOVENÍ ČR

Z hlediska charakteristiky je potřebné rozlišovat dvě vrstvy obyvatel České republiky se slovenskou národností. Jednu vrstvu tvoří ti, kteří v ČR žili již před rozdělením společného federativního státu, druhou pak tvoří noví přistěhovalci, kteří sem přišli již jako občané Slovenské republiky. Z pohledu právních ustanovení ČR tvoří slovenskou národnostní menšinu pouze občané ČR slovenské národnosti. Slováci, kteří mají slovenské státní občanství, jsou z pozice české legislativy chápáni jako cizinci, proto budu jejich strukturu rozebírat samostatně.

Postavení národnostních menšin upravuje **Zákon o právech příslušníků národnostních menšin** (č. 273/2001 Sb.), tzv. menšinový zákon, který platí od 2. 8. 2001. Definiuje pojem národnostní menšina a stanoví, kdo je pokládán za jejího příslušníka:

- a) Národnostní menšina je společenství občanů České republiky žijících na území současné České republiky, kteří se odlišují od ostatních občanů zpravidla společným etnickým původem, jazykem, kulturou a tradicemi, tvoří početní menšinu obyvatelstva a zároveň projevují vůli být považováni za národnostní menšinu za účelem společného úsilí o zachování a rozvoj vlastní svébytnosti, jazyka a kultury a zároveň za účelem vyjádření a ochrany zájmů jejich společenství, které se historicky utvořilo.

- b) Příslušníkem národnostní menšiny je občan ČR, který se hlásí k jiné než české národnosti a projevuje přání být považován za příslušníka národnostní menšiny spolu s dalšími, kteří se hlásí ke stejné národnosti.

Občanům ČR s jinou než českou národností menšinový zákon rovněž zaručuje základní práva, např. právo na svobodnou volbu příslušnosti k národnostní menšině, právo na sdružování v národnostních sdruženích, právo na užívání jména a příjmení v jazyce národnostní menšiny atd.

SLOVENSKÁ MENŠINA Z POHLEDU PRÁVNÍCH USTANOVENÍ SR

Z pohledu Slovenské republiky je slovenská menšina v ČR dána na roveň všem ostatním slovenským menšinám mimo území slovenského státu. Od roku 1992 je v Ústavě Slovenské republiky uzákoněna podpora Slováků žijících v zahraničí: „*Slovenská republika podporuje národné povedomie a kultúrnu identitu Slovákov žijúcich v zahraničí, podporuje ich inštitúcie zriadené na dosiahnutie tohto účelu a vzťahy s materskou krajinou.*“² **Zákon č. 474/2005 Z. z. o Slovákoch žijúcich v zahraničí**³ je speciálním zákonem, který vymezuje, kdo je považován za tzv. Slováka žijícího v zahraničí. Rozlišuje dvě kategorie osob:

- a) Občané SR žijící v zahraničí, kteří nemají trvalý pobyt na území SR.
- b) Občané jiných států slovenského původu.

Slovákem žijícím v zahraničí je osoba, která nemá trvalý pobyt na území SR (bez ohledu na to, zda je či není státním příslušníkem SR), ale uchovává si národní povědomí a ona sama či její přímý předek má slovenskou národnost. Národním povědomím se chápou aktivní projevy hlášení se k slovenskému národu a k hodnotám, jež reprezentují slovenský jazyk, kulturní dědictví a tradice.

HISTORIE SLOVENSKÉ MENŠINY V ČR

Na území dnešní České republiky přicházeli Slováci ve vlnách. Z tohoto hlediska lze výklad historie utváření slovenské národnostní menšiny rozdělit do pěti období:

---

² Ústavní zákon Slovenské republiky č. 460/1992 Zb.

³Právne postavenie Slováka žijúceho v zahraničí, 2007. Dostupné z: <http://www.uszz.sk/index.php?ID=995>

- 1) Období před rokem 1918
- 2) Období od roku 1918 do roku 1945
- 3) Období od roku 1945 do roku 1968
- 4) Období od roku 1968 do roku 1993
- 5) Období od roku 1993 po současnost

OBDOBÍ PŘED ROKEM 1918

Migrace Slováků na území dnešní České republiky sahá již do období Rakouska-Uherska. V průběhu 19. století vzrostl význam slovanských národností a národní hnutí podnítilo časté, vzájemně prospěšné kontakty mezi slovenskými a českými vzdělanci (Nosková, 2000, stránky 147-148). Cílem intelektuálů byla především Praha. Přicházeli sem i slovenští studenti, o čemž svědčí vznik slovenského akademického spolku Detvan v roce 1882. Dalším důležitým mezníkem byl rok 1896, kdy byla založena Československá jednota, jež byla významnou institucí rozvíjející česko-slovenské vztahy a jež podporovala slovenské studenty studující na českých školách. V tomto období lze hovořit také o pracovní migraci ze Slovenska, v rámci které přicházeli do českých zemí především pracovníci na sezónní práce v zemědělství.

OBDOBÍ OD VZNIKU PRVNÍ ČESKOSLOVENSKÉ REPUBLIKY DO ROKU 1945

Vznik Československé republiky podpořil obousměrný pohyb obyvatelstva. Pokračovala migrace pracovních sil do zemědělství a do průmyslu v Čechách a na Moravě, přicházeli i podomní obchodníci a řemeslníci. Nekvalifikovaní námezdní pracovníci představovali v období první republiky největší složku slovenských migrantů. Slováci hojně migrovali za prací do moravských průmyslových oblastí. Novou skupinu slovenských přistěhovalců tvořili úředníci ve státních úřadech, poslanci a příslušníci svobodných povolání. Tato část obyvatelstva se vyskytovala především ve velkých městech. Podle oficiálních statistik žilo v roce 1930 v českých zemích 44 451 obyvatel slovenské národnosti.⁴

---

⁴ Český statistický úřad, Struktura národností na území ČR. Dostupná z: http://www.czso.cz/sldb2011/redakce.nsf/i/struktura_jinych_narodnosti

MIGRACE SLOVÁKŮ DO ČESKÝCH ZEMÍ V LETECH 1945 – 1968

Nejsilnější proud stěhování Slováků do Čech nastal po 2. světové válce. Na rozdíl od předchozích období Slováci nepřicházeli pouze ze Slovenska, ale i z různých evropských zemí a ze zámoří. Osidlováno bylo především české pohraničí. Po odsunu Němců ze Sudet nastalo řízené osidlování vylidněného pohraničí nejen ze Slovenska, ale došlo i k reemigraci Slováků z Rumunska, Maďarska, Polska či Podkarpatské Rusi. Od roku 1948 byly uplatňovány krátkodobé pracovní náborů do jednotlivých výrobních oblastí v rámci státního hospodářského plánu (Nosková, 2008, stránky 8-9).

Ze sčítání lidu vyplývá, že v Čechách, na Moravě a ve Slezsku žilo v roce 1950 celkem 258 025 obyvatel slovenské národnosti. Počet Slováků pracujících zejména v českých pohraničních oblastech však byl ve skutečnosti ještě mnohem vyšší, neboť zahrnoval i ty, kteří dojížděli za prací. Na přesunech obyvatel se významně podílela i tzv. vojenská migrace. V řadách slovenských migrantů převažovali dělníci v průmyslu, v zemědělství a ve stavebnictví. Tato skupina migrantů v 70. letech zeslábla, což bylo zapříčiněno zejména vzrůstající industrializací Slovenska. Výrazný příliv Slováků byl zaznamenán v Ostravě, Bohumíně a Karvině, kde v roce 1956 vznikla z iniciativy místních Slováků základní škola s vyučováním ve slovenském jazyce. Nezanedbatelná část těchto dělníků byla tvořena těmi, kteří přicházeli do českých podniků za účelem zaškolení či získání kvalifikace (Ezzedine-Lukšíková, 2005). Z velké části se proto jednalo o dočasnou migraci, jež byla podmíněna sociálně-ekonomickými faktory.

SLOVÁCI V LETECH 1968 – 1993

Příchod slovenských úředníků a politických funkcionářů zesílil s uzákoněním federace po roce 1969. Počet Slováků vzrostl zejména v Praze a v některých krajských městech – Chebu, Děčíně, Brně či v Ústí nad Labem, kam přicházeli v rámci federální kvóty do ústředních orgánů a institucí (Nosková, 2008, stránky 8-9). Od 60. let tak lze mluvit o tzv. městské a úřednické emigraci. Příliv slovenských studentů do Prahy pokračoval i v tomto období, o čemž svědčí i fakt, že zde v roce 1968 vznikl Slovenský akademický klub vysokoškoláků. Migrace Slováků do českých zemí se vyvíjela v menší intenzitě i v průběhu 70. a 80. let. V roce 1970 zde podle statistik žilo 320 998 Slováků, v 80. letech pak jejich počet vzrostl na

359 370. Z hlediska územního rozmístění žili Slováci především v oblasti severozápadních Čech a na severní Moravě.

OBDOBÍ OD ROKU 1993 PO SOUČASNOST

Zatímco do 80. let 20. století se slovenská populace v českých zemích rozrůstala, v 90. letech se její počet snížil. Podíl Slováků na celkovém obyvatelstvu v pohraničních oblastech však zůstal vysoký i po rozdělení ČSFR. ČR je stále přitažlivá pro nové imigranty ze Slovenska, z hlediska legislativy ČR již cizince, a to ve stoupající tendenci. Nová imigrace posiluje slovenské obyvatelstvo v ČR.

SKLADBA NOVÝCH SLOVENSKÝCH IMIGRANTŮ

Z kvantitativního hlediska zauímají v současné době slovenští migranti druhé místo za Ukrajinci. Ke dni 31. 12. 2008 byl podle Českého statistického úřadu⁵ počet Slováků-cizinců s přechodným či trvalým pobytem na 12 měsíců a více 76 034, z toho 31 302 (41%) je žen. Z hlediska územního rozmístění se nejvyšší počet obyvatel se slovenským občanstvím nachází v Moravskoslezském kraji (zejména v okresech Karviná, Olomouc, Frýdek-Místek, Ostrava), v Zlínském kraji (Zlín a Uherské Hradiště) a Středočeském kraji. Největší koncentrace Slováků je ve městech Praha (19 754), Brno, Plzeň, Pardubice, Liberec. Vzhledem ke společné historii jsou Slováci pochopitelně ve vedení také v počtu osob, kterým bylo uděleno české občanství, což má přímý dopad na posilování slovenské menšiny (viz následující kapitola).⁶

Zajímavá je profesní a vzdělanostní struktura nových slovenských migrantů v ČR. Zatímco v poválečném období převládali u slovenských migrantů v ČR nekvalifikovaní dělníci, nyní jsou mezi nimi zastoupeny všechny profesní skupiny s jistou převahou kvalifikovaných osob a inteligence. Tato tendence se projevuje především v Praze a ve větších městech. Slováci jsou na prvním místě z hlediska zaměstnanosti cizinců v ČR, tvoří

⁵ Cizinci v České republice 2009. Praha, Český statistický úřad, 2009, tab. 1.1. K 31. 12. 2001 jejich počet dle téhož zdroje činil 53 291 osob. Cizinci v České republice 2008. Praha, Český statistický úřad, 2008, tab. 1.1

⁶ Počet Slováků s českým státním občanstvím po roce 1993 postupně početně posiloval. Stalo se tak zejména po roce 1999 díky možnosti přijmout dvojí státní občanství, kterou garantovala změna zákona o nabývání a pozbývání státního občanství ČR (č. 194/1999 Sb.). Původní zákon z roku 1993 nepovoloval dvojí občanství a podmiňoval volbu jednoho občanství zřeknutím se druhého. Podle § 18b tohoto zákona státní občan Slovenské republiky, který měl k 31. prosinci 1992 státní občanství České a Slovenské Federativní Republiky a který nabytí státní občanství Slovenské republiky udělením v době od 1. ledna 1994 do 1. září 1999, může učinit prohlášení o nabytí státního občanství České republiky, pokud toto občanství již v mezidobí nenabyl jinak.

30% všech zaměstnaných cizinců, což odpovídá počtu 109 478. Platným živnostenským oprávněním disponovalo v roce 2008 celkem 9 255 Slováků. Slováci se orientují zejména na stálá zaměstnání, podobně jako většinové obyvatelstvo. Co se týče složení zaměstnaných Slováků podle nejvyššího dosaženého vzdělání, vysokoškolské má 12,2% Slováků, střední s maturitou 19,8%, střední bez maturity 35,5% a základní vzdělání 17,7% Slováků. Věková struktura Slováků vykazuje v porovnání s věkovou strukturou většinové společnosti jisté odlišnosti, jež jsou podmíněny hlavně ekonomickými motivy migrace. Výrazně je zastoupena především věková kategorie mladších ekonomicky produktivních lidí (20-39 let). Naopak méně je zastoupena v porovnání se strukturou populace ČR kategorie dětí a osob v poproduktivním věku. Tato tendence se projevuje v celé věkové struktuře cizinců v ČR.

Mezi slovenskými občany v ČR je silné zastoupení kategorie studentů. Od roku 1999 mají Slováci stejné podmínky pro studium v ČR jako čeští občané. V roce 2008 tvořili 66% všech cizinců studujících na českých vysokých školách (20 657), jejich počet každoročně stoupá.

SKLADBA SLOVENSKÉ NÁRODNOSTNÍ MENŠINY

Většina osob se slovenskou národností má státní občanství ČR a trvalý pobyt v České republice. Podle výsledků sčítání lidu z roku 2001 je nejvýraznější zastoupení slovenské menšiny v Moravskoslezském a Ústeckém kraji. Z hlediska okresů je největší koncentrace občanů se slovenskou národností v okrese Karviná. Slovenská národnostní menšina je v současnosti nejpočetnější menšinou v ČR, i přesto, že se oproti roku 1991 rapidně snížil počet osob hlásících se ke slovenské národnosti. V roce 2001 se k slovenské národnosti přihlásilo celkem 193 190 občanů ČR⁷. Slovenský jazyk považuje za svoji mateřštinu 97 439 občanů ČR. Slovenská menšina má nadpoloviční podíl věřících, což je o 21% více než celorepublikový průměr. Z hlediska celorepublikového průměru lze také konstatovat, že počet svobodných občanů ČR se slovenskou národností je nízký.

V roce 2001 byly nejsilnějšími věkovými kategoriemi občanů se slovenskou národností lidé ve věku 45-49 let, 50-54 let a 55-59 let, což představuje velký rozdíl oproti výsledkům u imigrantů se slovenským občanstvím (viz předchozí kapitola). Mezi lety 1991 a 2001 se u slovenské menšiny výrazně snížil podíl dětské složky obyvatelstva (ve věku 0-14

---

⁷ Sčítání lidu, domů a bytů k 1. 3. 2001, Obyvatelstvo. Dostupné z: [http://www.czso.cz/sldb2011/redakce.nsf/i/obyvatelstvo_cr/\\$File/e-4104-02.pdf](http://www.czso.cz/sldb2011/redakce.nsf/i/obyvatelstvo_cr/$File/e-4104-02.pdf)

let); v roce 2001 činil pouze necelá 4%. Porovnatelná data vykazují statistiky u německé, maďarské a řecké národnosti. Slovenská menšina (Slováci s českým státním občanstvím) tedy stárne. Potenciál její revitalizace zřejmě netkví v sebereprodukci, ale spočívá v přistěhovalectví Slováků za Slovenska, a jejich následném usídlení a přijetí českého občanství.

Co se týče vzdělanostní struktury slovenské menšiny, mezi lety 1991 a 2001 se značně proměnila. Celkově se vzdělanost obyvatel se slovenskou národností zvýšila. Výrazně se snížil počet lidí se základním vzděláním, zatímco počet vysokoškolsky vzdělaných lidí vzrostl a je mírně vyšší než celorepublikový průměr.

U slovenské národnosti nastal pokles míry ekonomické aktivity, což odpovídá celorepublikovému poklesu. Většina lidí se slovenskou národností pracuje v průmyslu, stavebnictví a ve službách. Procenta zaměstnaných v těchto oblastech se však příliš neliší od celkového průměru. U některých jiných menšin tomu tak není – např. ruská a vietnamská menšina vyniká vysokým procentem lidí zaměstnaných ve službách.

ORGANIZACE SLOVENSKÉ NÁRODNOSTNÍ MENŠINY

Po rozdělení ČSFR v roce 1993 lze u Slováků žijících v ČR pozorovat vzrůstající zájem o rozvoj vlastního kulturního a společenského života. Před rokem 1989 fungovaly pouze dvě organizace – Klub slovenské kultury a folklorní soubor Limbora. Postupem času vznikla řada slovenských občanských sdružení, prostřednictvím kterých se realizuje činnost slovenské menšiny. V současnosti nelze přesně určit počet fungujících spolků. Rada vlády pro národnostní menšiny jich zmiňuje šestnáct⁸. Aktivita slovenské menšiny se výrazně liší podle regionů, největší počet občanských sdružení působí v Praze. Z hlediska počtu členů patří mezi nejdůležitější *Klub slovenskej kultúry* (Helena Nosková), *Obec Slovákov v Prahe* (Eva Kostrišáková) a *Slovensko-český klub* (Nad'a Vokušová). Činnost těchto tří spolků není úzce vymezená, jejich programy se často prolínají.

Klub slovenské kultury byl založen v roce 1977. V současnosti se zabývá rozvojem kultury slovenské národnostní menšiny v ČR a podporou slovenského jazyka. Jeho účelem je taktéž prohlubovat vztahy slovensko-české vzájemnosti a udržovat úzké kontakty se Slovenskou republikou, především v oblasti kultury a umění. Přibližuje a rozšiřuje slovenskou

---

⁸ Zpráva o situaci národnostních menšin v České republice za rok 2009. Dostupné z: http://www.vlada.cz/assets/ppov/rnm/aktuality/zprava_09_4_vlada_tisk.pdf

kulturu a současnou uměleckou tvorbu. Organizuje vzdělávací programy zejména pro děti ze základních a středních škol, společenské a kulturní aktivity a výstavy. Finančně a organizačně se podílí na zajištění mezinárodních folklorních festivalů, např. *Praha – srdce národů*, *Dni slovenskej kultúry*, *Folklór bez hraníc*. KSK vydává menšinový časopis *Listy Slovákov a Čechov, ktorí chcú o sebe vedieť viac*.

Občanské sdružení **Obec Slováků v České republice** bylo založeno v roce 1993. Má třináct regionálních center (Praha, Hradec Králové, Karlovy Vary, Sokolov, Teplice, Plzeň, Stříbro, Kladno, Brno, Tábor, Kroměříž, Karviná, Třinec). Věnuje se rozvíjení slovenskosti, vzájemnosti Slováků a Čechů, jejich vzájemné spolupráci a podpoře. Je pořadatelem mezinárodního festivalu slovenského folkloru *Jánošíkův dukát*, který se každoročně koná v Rožnově pod Radhoštěm. Mezi další společenské akce, které Obec Slovákov organizuje, patří udělování ceny *Matěje Hrebendy* za významný přínos česko-slovenským vztahům a dále *Dny česko-slovenské kulturní vzájemnosti*. Obec Slovákov v ČR vydává měsíčník *Korene*, který se zaměřuje na život slovenské národnostní menšiny v jednotlivých regionech České republiky. Časopis informuje o aktuálních společenských, politických a hospodářských událostech, zároveň přináší i exkursy do historie.

Slovensko-český klub byl založen v roce 1996. Soustřeďuje se na zvyšování úrovně česko-slovenských vztahů a na práci se slovenským jazykem. Organizuje festival *Dny slovenské kultury* v různých českých městech. Vydává měsíčník *Slovenské dotyky* s podtitulem *Magazín Slovákov v ČR*, který je zaměřen nejen na členy slovenské komunity v ČR, ale i na českou veřejnost. Věnuje se také podstatným událostem v kultuře a společenském dění, dále na aktuální informace z oblasti menšinové politiky, na život slovenské národnostní menšiny v ČR a rovněž na česko-slovenské vztahy.

V ČR působí řada dalších slovenských občanských sdružení, které jsou programově úzce zaměřené. Pouze některé z nich však vyvíjejí činnost, o níž by informovaly důvěryhodné zdroje, a svolávají řádné výroční schůze. Ne všechny spolky mají kontrolní mechanismy a revizní komise. Patří mezi ně *Bona Fide (Viera Kučerová)*, *Česko-slovenská scéna (Peter Butko)*, *Demokratická aliancia Slovákov (Jozef Horal)*, *spolok Detvan (Ondrej Dostál)*, *Dokumentačné a múzejné stredisko slovenskej menšiny v ČR (Helena Nosková)*, *Etnika (Jaroslav Miňo)*, *Folklórne združenie Púčík (Vladimír Fabišík)*, *Folklórny súbor Šarvanci*, *Klub slovenskej kultúry (Helena Nosková)*, *Slovenské združenie Limbora (Mária Miňová)*, *Obec Slovákov v ČR (Eva Kostrišáková)*, *Slovensko-český klub (Naďa Vokušová)*, *Slovensko-*

česká společnost (Radovan Čaplovič), Slovenský literárny klub v ČR (Ol'ga Feldeková), Spolok priateľov slovenského divadla (Lubomír Feldek), Zväz Slovákov v ČR (Ján Mlynárik).

Specifickými sdruženími jsou *Historická skupina priamych účastníkov SNP (Ján Fačko), Spoločnosť M. R. Štefánika (Vojtech Čelko)* a *Slovenský evanjelický cirkevný zbor a. v. v Prahe (Dušan Tillinger)*. České a slovenské instituce poskytují slovenským občanským sdružením finance na realizaci kulturních a vzdělávacích projektů.

METODOLOGICKÝ PŘÍSTUP K TÉMATU

STRATEGIE VÝZKUMU

Výzkum postojů představitelů slovenské menšiny k integraci a identitě je založen na kvalitativním přístupu, v rámci kulturní a sociální antropologie respektovaném jako základní metoda shromažďování primárních empirických dat. Účelem výběru kvalitativní metody jako výzkumné strategie bylo získat hloubkový a komplexní pohled na danou problematiku, což je velkou výhodou oproti kvantitativnímu přístupu. Silná stránka kvalitativního výzkumného plánu také spočívá v tom, že umožňuje mnohem větší flexibilitu než kvantitativní výzkumné plány (Silverman, 2005, stránky 15-23). Tato flexibilita odkrývá možnost přizpůsobovat postup badatele daným okolnostem. Za nevýhodu kvalitativního přístupu lze považovat snadný vliv osobních preferencí výzkumníka na zkoumanou problematiku, resp. jeho subjektivních postojů. Osobní zaujetí je však podle mého názoru z určitého hlediska naopak předností. K problematice, kterou si může výzkumník svobodně vybrat, má totiž zpravidla pozitivní vztah a intenzivnější zájem. Uvědomuje-li si svou výchozí názorovou pozici, může lépe vidět kontrasty a rozdíly. Jeho závazkem ovšem je při sběru dat respektovat názory informátora a při analýze a interpretaci shromážděných dat definovat, zda k nim přistupuje z pozice emické nebo etické.

METODA SBĚRU DAT

Empirická část výzkumu byla realizována formou polostrukturovaného rozhovoru. Volba interview jako jedné z technik sběru dat je podle mého názoru pro mnou zvolené téma nejprínosnější z toho důvodu, že umožňuje zjistit osobní reflexe problémů členů národnostních menšin a imigrantů souvisejících s jejich identitou a zároveň poskytuje dotázaným volnost ve vyjádření jejich subjektivních postojů a názorů. Polostrukturovaný rozhovor považuji pro takto designovaný výzkum za vhodnou techniku získání dat, jelikož poskytuje dotazovanému dostatečný prostor pro vyjadřování i možnost uplatnit vlastní perspektivy a zkušenosti; zároveň udržuje konverzaci v jistém tematickém rámci. Při interview jsem se držela tematických okruhů, které jsem vytvořila na základě výzkumných

otázek a které jsem přizpůsobovala v závislosti na průběžných výsledcích analýzy dat a analýzy již uskutečněných interview. Některé informace byly doplněny po skončení rozhovorů prostřednictvím e-mailové korespondence a telefonických rozhovorů.

KONCEPCE ROZHOVORU

Rozhovory byly založeny na dvou rovinách otázek:

A. ŽIVOTNÍ PŘÍBĚH INFORMÁTORA

- a) Důvody a okolnosti příchodu do Prahy; časové zařazení, pracovní poměry
- b) Vstup do struktur slovenské menšiny v ČR
- c) Zařazení mezi aktivisty, iniciátory a realizátory společenského a kulturního života Slováků a slovenské menšiny v ČR s ohledem na stav před a po rozdělení ČSFR
- d) Rodina informátora, identita a národnost partnera, identita a národnost dětí

B. NÁZORY INFORMÁTORŮ

- a) Charakteristika slovenské menšiny z pohledu informátora; specifika slovenské menšiny a Slováků v ČR
- b) Identita slovenské menšiny a Slováků v ČR z pohledu informátora; cesty k udržení identity a národnostních charakteristik Slováků v ČR
- c) Projekce vlastní angažovanosti a iniciativy v tomto směru
- d) Význam faktorů z hlediska udržení identity Slováků v ČR podle informátorů – slovenský tisk a literatura, škola, rodina, společenské a kulturní aktivity, Dům národnostních menšin, slovenské spolky
- e) Návrhy informátorů na další směřování slovenské menšiny

KRITÉRIA VÝBĚRU INFORMÁTORŮ

Při výběru informátorů jsem se rozhodla pro účelové vzorkování; pro hlubší studium byly cílevědomě zvoleny informačně bohaté případy (Hendl, 2005, stránky 151-154). Za kritéria výběru informátorů jsem zvolila: slovenskou národnost, angažovanost v komunitním životě Slováků v ČR, povolání, které předpokládá i umožňuje kontakty se Slováky již naturalizovanými v ČR i nově přicházejícími ze SR, a usídlení v hlavním městě ČR. Osoby pro interview jsem vybírala na základě předchozí známosti.

Všichni informátoři mají slovenskou národnost a disponují českým či slovenským občanstvím, případně obojím. Tento přístup bylo nutné zvolit i proto, že ČR po zániku ČSFR přijala regresivní zákon o podmínkách nabývání státního občanství ČR a mnozí Slováci nebyli ochotni vzdát se slovenského občanství, aby mohli nabýt české. Účastníci výzkumu byli zvoleni v závislosti na jejich angažovanosti při usměrňování veřejného a kulturního života slovenské národnostní menšiny a Slováků žijících v ČR a také v závislosti na jejich povolání. Vzorek se skládá z osob, které mají vysokoškolské vzdělání a které vykonávají jednu z pěti profesí: novináři, vědeckí pracovníci, podnikatelé v oblasti slovenské gastronomie, představitelé slovenských občanských sdružení, duchovní. Všichni mají trvalý či dlouhodobý pobyt v Praze.

ETICKÉ OTÁZKY SPOLEČENSKOVĚDNÍHO VÝZKUMU

Při sběru citlivých informací o účastnících výzkumu byly zohledňovány etické požadavky. Všichni informátoři se pro účast na výzkumu rozhodli dobrovolně. Předem byli srozuměni s informacemi o výzkumu, důležitých pro jejich účast, a s možností kdykoli svoji účast ukončit. Všichni účastníci vystupují pod svým pravým jménem a poskytli poučený souhlas s uvedením jejich názorů a osobních údajů. Tato bakalářská práce jim před odevzdáním byla poskytnuta k nahlédnutí a každý ze zúčastněných měl možnost zkontrolovat uvedené údaje o své osobě, případně je upřesnit či změnit. Všem byla také poskytnuta možnost odstranit nežádoucí informace. Neanonymizování osob, s kterými jsem vedla rozhovory, mi dovolilo několik okolností. Předně všichni zúčastnění s tímto krokem souhlasili a neměli žádné námítky. Jde o známé osobnosti, které vystupují nebo v minulosti vystupovaly ve veřejné sféře a které jsou zvyklé na to, že jsou jejich názory zveřejňovány v médiích. Většinu dat, které uvádím v životopisech těchto osob, lze bez větších obtíží najít v internetových

vyhledávacích. Pokud bych data anonymizovala natolik, aby nikdo nemohl zjistit, o jaké osoby jde, výrazně by se zredukovala komplexnost a plasticita těchto dat. Cílem této bakalářské práce je navíc uvádět veřejně proklamované postoje osob, nikoli citlivé údaje z jejich osobního života – ty, pokud se nějaké vyskytovaly, se nacházejí pouze v nahrávkách samotných a v jejich prepisech, jež nejsou součástí práce. Hotová verze bakalářské práce byla všem poskytnuta k uvážení a k revidování a vyskytují se v ní pouze části prepisů rozhovorů, na kterých jsme se s dotyčnými dohodli. Ostatní data nejsou a nebudou zveřejněna.

PROSTŘEDÍ VÝZKUMU, CHARAKTERISTIKA SOUBORU INFORMÁTORŮ

Výzkum probíhal od června do srpna roku 2010. Informátory jsem nejdříve kontaktovala telefonicky, obeznámila jsem je s cíli své bakalářské práce a všemi ostatními náležitostmi, které se týkaly výzkumu. Sdělila jsem jim také, čeho se budou rozhovory týkat. Většina z oslovených mě požádala, zda bych jim před rozhovorem poslala prostřednictvím e-mailu okruhy otázek, aby se mohli v klidu rozhodnout, zda poskytnou rozhovor, eventuálně aby se na něj mohli připravit.

Zkontaktovala jsem celkem jedenáct osob, jejichž profil odpovídal zvoleným kritériím, rozhovor však byl uskutečněn pouze s osmi osobami. Dva z oslovených se sice na výzkumu chtěli podílet, nedovolily jim to však časové okolnosti. Třetí z nich se z hlediska angažovanosti necítil být vhodnou osobou pro výzkum, ačkoli jí podle mého názoru byl, ale z osobních důvodů nechtěl figurovat v této práci. Vzorek je tvořen z pěti mužů a tří žen ve věku 34 – 64 let, z nichž tři osoby mají dvojí, resp. slovenské a české občanství, další tři osoby mají české a dvě osoby slovenské občanství. Z hlediska profesí tvoří vzorek dva vědečtí pracovníci, z nichž oba jsou zároveň představiteli spolků, dva novináři, z nichž jeden předsedá spolku, dále jeden evangelický farář, dva restauratěři a jedna reprezentantka slovenského spolku, která pracuje jako personální manažerka.

Navazování kontaktů bylo relativně snadné, reprezentanti jsou zběhlí v poskytování rozhovorů a část z nich i v jejich vedení. Všichni byli ochotni najít si na rozhovor čas, přestože jsou pracovníě poměrně vytížení. Výběr místa a termínu konání rozhovoru jsem nechala na informátorech. Rozhovory se uskutečnily ve veřejných prostorách, nejčastěji v přirozeném prostředí informátorů. Jednalo se především o jejich pracoviště a sídla spolků – Dům národnostních menšin, Chrám sv. Michala v Jirchářích, Ústav pro soudobé dějiny,

Slovensko-český klub, restaurace Paulíny a koliba Javorník. Jeden z rozhovorů byl realizován v kavárně.

Rozhovory se konaly ve slovenském jazyce a za účelem zachování co největší autentičnosti byly se svolením informátorů nahrávány na diktafon. Lze říci, že diktafon v tomto případě nepůsobil jako rušivý element rozhovoru, jelikož oslovení jsou na něj z hlediska svého povolání zvyklí. Ve vyjadřování působili všichni dotázaní sebejistě. Rozhovory trvaly přibližně hodinu až hodinu a půl. Nejasnosti, které se později vyskytly, byly konzultovány prostřednictvím e-mailové korespondence a telefonických rozhovorů.

ANALÝZA ROZHovorŮ

Analýza dat probíhala současně s jejich sběrem. Nahrávky rozhovorů jsem v doslovném znění přepsala do písemné podoby. V zájmu hodnověrnosti jsem získaný materiál nepřekládala, ale ponechala ve slovenském jazyce.

Datový materiál byl pečlivě zredukován a uspořádán pomocí kategoriálního systému, který jsem vytvořila z empirického materiálu na základě analytického procesu porovnávání výpovědí osob. Získaná fakta jsem seskupila do logických celků. Každý segment dat jsem z hlediska jeho relevance přirovnávala k dosud navrženým kategoriím (Hendl, 2005, stránky 239-251). Při analýze dat jsem uplatnila metodu seskupování získaných faktů do logických celků, přičemž jsem je uspořádala do skupin na základě podobnosti (např. tematické, časové či prostorové).

INFORMÁTOŘI

Osm respondentů, s nimiž jsem realizovala hloubkové rozhovory, reprezentují svou angažovaností nejdůležitější společenské sféry, na kterých je budován společenský a kulturní život Slováků v České republice. S ohledem na skutečnost, že jejich práce pro slovenskou menšinu v ČR je obecně uznávána a že všichni jsou vnímáni jako výjimečné osobnosti, představuji každého jednotlivě v jeho životní, profesní i společenské kariéře. Tento přístup plně odpovídá mému záměru ukázat názory na perspektivy slovenské menšiny v ČR v jejich totožnosti i variabilitě a vazby těchto názorů na osobnost, která je zastává.

BIOGRAFIE INFORMÁTORŮ

PhDr. **Vojtech Čelko** se narodil 26. července 1946 v Bratislavě, má slovenské i české občanství. Působí jako vědecký pracovník Ústavu pro soudobé dějiny AVČR. Pochází z Trenčína, vysokoškolské studium dějepisu a hindštiny absolvoval na Filosofické fakultě Univerzity Karlovy v Praze v letech 1964–1969. Pro studium v Praze se rozhodl proto, že chtěl studovat orientální jazyky a v Bratislavě v té době ještě nebyl kabinet orientalistiky. Během studií se angažoval ve studentském hnutí, v roce 1968 stál u zrodu Slovenského akademického klubu: *„V roku 1968 bola na internáte zvolaná schôdza slovenských študentov, kde išlo o založenie slovenského spolku. Išiel som sa tam pozrieť, ale myšlienkou som nebol nadšený. Zdalo sa mi trochu čudné, rozdeľovať študentské hnutie na české a slovenské. Ale prišiel som na to, že sa mylím, pretože boli ľudia, ktorí cítili potrebu sa združovať a nemalo to do činenia nič s politickou činnosťou.“* V průběhu několika měsíců byl zvolen předsedou tohoto spolku a byl jím až do roku 1971.

Po promoci zahájil V. Čelko aspirantské studium v Historickém ústavu ČSAV, poté v Orientálním ústavu ČSAV, které však z politických důvodů nedokončil. Pro vyloučení z KSČ nemohl najít zaměstnání v oboru v Praze. Nakonec se přes různá povolání dostal do funkce ředitele Městského muzea v Rumburku. *„V pohraničí som žil 12 rokov, až kým nenastala taká okolnosť, že mi Ing. Jozef Havaš pomohol vrátiť sa do Prahy. To už bola perestrojka a mohol som robiť to, na čo som sa celý život pripravoval.“* 1. února 1985 nastoupil Vojtech Čelko na místo tajemníka Klubu slovenské kultury (dále jen KSK) a v nově vytvořeném Domu slovenské kultury se stal vedoucím oddělení kulturně výchovné činnosti,

kteřou vykonával až do roku 1990. Ve svém funkčním období usiloval o zlepšení kontaktu s členskou základnou a užší spolupřáci s Maticí slovenskou v Martině a dalšími slovenskými a českými organizacemi, jejichž náplní činnosti byl kromě jiného i česko-slovenský kulturní kontext.

V letech 1990-1993 působil V. Čelko jako ředitel Domu slovenské kultury (dále jen DSK) v Praze. Za největší úspěch považuje skutečnost, že se DSK stal živou součástí pražského kulturního života, institucí, která byla vyhledávána jako partnerská nejen pro Prahu a české země, ale i ze strany Slovenské republiky: „*Ak by som mal zhodnotiť roky, v ktorých som pracoval v KSK a DSK, považujem ich za najzaujímavejšie a profesijne najúspešnejšie v mojom živote.*“⁹. Od roku 1994 do roku 2009 pracoval jako vědecký pracovník Ústavu pro soudobé dějiny AV ČR v.v.i., věnuje se pedagogické, publikační a editorské činnosti. Je předsedou Společnosti M.R. Štefánika v České republice, jejímž cílem je přibližovat osobnost spoluzakladatele Československa, ale zároveň i připomínat slovenské osobnosti, které vytvářely Československo. Je rovněž tajemníkem Česko-slovenské a Slovensko-české komise historiků.

V. Čelko je historikem střeoevropských politických a kulturních dějin XX. století, česko-slovenských vztahů a dějin česko-slovenského exilu po roce 1948. Jeho angažmá bylo velmi výrazné v době, kdy stál ve funkci ředitele Domu slovenské kultury, kde organizoval veškerý kulturní život Slováků v ČR a zároveň přispíval ke zviditelňování slovenské kultury s ohledem na Českou republiku.

PhDr. **Jozef Gáfrik**, CSc. se narodil 28. října 1950 v Štúrově. Je novinářem a překladařem a kromě jiného se věnuje také podnikatelským aktivitám. Má slovenské občanství, je ženatý a má dvě děti. V roce 1974 vystudoval žurnalistiku na Filozofické fakultě Univerzity Komenského v Bratislavě, na téže fakultě získal v roce 1977 doktorát z filozofie. Mezi lety 1974 a 1989 pracoval pro Československý rozhlas Bratislava. Od roku 1979 působil v zahraničně-politické redakci v Československém rozhlasu Praha a zároveň začal studovat externí aspiranturu z oblasti mezinárodních vztahů. V letech 1984-1988 byl rozhlasovým zpravodajem v NDR a Západním Berlíně. V roce 1993 se podílel na založení prvního slovenského (menšinového) časopisu Korene: „*Začal som sa angažovať v roku 1992, keď už bolo jasné, že ČSFR sa rozpadne. Chodil som si kupovať noviny a časopisy do jednej*

---

⁹ Čelko, V. (2/2009). Klub slovenskej kultúry v dobe od 1. 2. 1985 do 17. 12. 1991. *Klubové listy*. Příloha časopisu *Listy Slovákov a Čechov, ktorí chcú o sebe vedieť viac*. (str. 3-4)

reprezentatívnej predajne tlače v ulici Na Příkopě, ktorú tam vtedy mala Poštová novinová služba. Boli tam na poličkách vystavené prakticky všetky časopisy, ktoré existovali v ČSR a dalo sa v nich listovať. Tam som jedného dňa objavil veľmi jednoduchý, skromný a veľmi amatérsky pôsobiaci časopis, ktorý sa volal Džavot a mal v podtitule napísané, že to je časopis Slovákov v Českej republike. Vtedy som skoro zaplakal: „Takto že má vyzerať časopis Slovákov v ČR?“ Vážil som si úsilie tých, ktorí stáli pri zrode časopisu, lebo nebolo to vtedy jednoduché. Medzi nimi stála Naďa Vokušová. Ona dokázala nájsť financie. Povedal som si, že nájdem tvorcov toho časopisu, aby som im ponúkol svoju spoluprácu. Akceptovali moje návrhy a od 1.1. 1994 sme začali vydávať časopis Korene, ktorý Džavot nahradil.“ V letech 2002-2005 byl Jozef Gáfrik šéfredaktorem tohoto časopisu. V tomto období byl také pražským redaktorem slovenského deníku Hospodárske noviny. Později se věnoval redigování menšinového časopisu Listy. Několik let stál ve funkci místopředsedy Obce Slováků v ČR; kromě jiného působil ve Federalistické unii evropských národností (FUEN) a v jazykové organizaci CzechBLUL, která má za cíl podporovat menšinové jazyky. Nyní pracuje jako redaktor Pražského deníku, je místopředsedou Klubu slovenské kultury a jako delegát se pravidelně zúčastňuje konference světového sdružení Slováků žijících v zahraničí.

J. Gáfrik se výrazně podílel na životě slovenské menšiny v Praze po rozdělení ČSFR především v době, kdy zastával funkci místopředsedy Obce Slováků v ČR. Díky svému působení v menšinovém tisku se zasloužil o šíření slovenského jazyka.

Ing. **Eva Kostrišáková** se narodila v roce 1965, pochází ze Staré Lubovně, má české občanství. Pracuje jako personální manažerka v zahraniční telekomunikační firmě. V roce 1989 ukončila studium na Vysoké škole strojní a textilní v Liberci, později si rozšířila vzdělání studiem personálního managementu a pracovního práva na PFUK. V letech 1992 – 1995 pracovala v zahraničí, nejdříve v Německu a posléze ve Velké Británii. Do Prahy se přistěhovala v roce 1995 kvůli pracovnímu uplatnění. Na životě slovenské menšiny se začala aktivně podílet v roce 1998, kdy se zúčastnila konference Obce Slováků a byla zvolená do výboru této organizace. Vedení Obce Slováků v Praze převzala v červenci 2007, v únoru následujícího roku byla zvolena do funkce předsedkyně této organizace. Eva Kostrišáková je svobodná a má české občanství: „V době, keď sa delila republika, som bola práve v zahraničí. O občianstvo som žiadala teda až po rozdelení, takže som bola nútená sa vzdať slovenského občianstva, i keď som nechcela. Vzhľadom k práci a k tomu, že som si chcela kúpiť byt, vybaviť hypotéku a stavebné sporenie, som ako cudzinka mala problémy, pretože Slováč je

chápaný ako cudzinec. Aj preto bolo pre mňa české občianstvo takou schodnejšou cestou, aby som nemala problémy v tejto oblasti.“

V rozvoji kulturního a společenského života slovenské menšiny v ČR se E. Kostrišáková angažuje od roku 1998. V současné době je na zatím nejvyšší pozici svého působení v oblasti spolkového menšinového života.

PhDr. **Helena Nosková**, CSc. se narodila v roce 1949 v Praze. Má české občanství, je vdaná a má dva syny. Je vědeckou pracovnící Ústavu pro soudobé dějiny AV ČR, kde vede oddělení židovských, národnostních a menšinových studií. Věnuje se publikační činnosti. Základní a střední školu vystudovala v Žilině ve Slovenské republice. Do Prahy se vrátila v roce 1967, kdy začala studovat obor dějepis-ruština na FFUK. O rok později se však rozhodla pro studium etnografie a historie na téže fakultě. Svůj odborný zájem směřovala k problematice česko-slovenských vztahů, ke studiu Slováků v Čechách a Čechů na Slovensku, studiu reemigrantů v českých zemích se zaměřením na otázky adaptace a integrace Slováků v lokálních společnostech. Ve společenském a kulturním životě Slováků v Praze a v českých zemích působila od roku 1985 v rámci spolupráce ČSAV ČR se slovenskými institucemi. V roce 1991 se stala členkou kulturní rady Klubu slovenské kultury, v roce 1999 členkou výkonné rady. V roce 1998 založila Dokumentační a muzejní středisko slovenské menšiny v ČR, v němž vykonává funkci předsedkyně: *„Často som sa pri terénnych výskumoch stretala s tým, že mi ľudia hovorovali o rôznych pamiatkach a pozostalostiach po predkoch :,,...nuž ale my sme všetko vyhodili...“ Mne to bolo ľúto, tak som im hovorila, nech nám podobné veci darujú, by vypovedali o minulosti Slovákov v ČR. A tak sme založili toto stredisko.“* Helena Nosková je členkou Rady Klubu slovenské kultury, Rady vlády pro národnostní menšiny, redakční rady měsíčníku *Listy Slovákov a Čechov, ktorí chcú o sebe vedieť*, členkou výběrové komise MŠMT pro jazykové vzdělávání národnostních menšin, místopředsedkyní Programové rady DNM, členkou komise Rady hlavního města Prahy pro národnostní menšiny na území hl. m. Prahy. Ve své práci se zabývá národnostními a etnickými menšinami, historií migrace, duchovní kulturou, stejně jako historií Slováků v Čechách.

U H. Noskové je evidentní celoživotní zájem o slovenskou menšinu. Nejvýraznější je její vědecký přístup, v rámci kterého se dlouhodobě zabývá integrací Slováků v Čechách, na Moravě a ve Slezsku a zároveň děním slovenské menšiny v rámci českých zemí (v době ČSFR i ČR). Osobní přínos H. Noskové se projevuje i v oblasti společenského a spolkového života Slováků v ČR.

Dr. **Viliam Paulíny** se narodil 28. 8. 1948 v Liptovském Mikuláši, má dvojí občanství: „*Patrím medzi desiatky, stovky, možno i tisícku ľudí, ktorí sa nemuseli vzdať svojho slovenského občianstva, pretože mi bolo udelené české občianstvo.*“ Vychodil Střední průmyslovou školu elektrotechnickou v Liptovském Hrádku, do Prahy přijel v roce 1971 za účelem studia na FFUK se zaměřením na teorii kultury a umění. Vzdělání si doplnil studiem na Filmové akademii múzických umění, při kterém založil malou filmovou akademii, kde se scházeli především studenti FAMU a mladí lidé, kteří měli zájem studovat na této fakultě. Byl rovněž spoluzakladatelem různých festivalů, např. festivalu mladých tvůrců v Trutnově a v Banské Bystrici. Několik let pracoval na oddělení kultury Ústředního výboru Socialistického svazu mládeže, kde se věnoval estetické výchově a filmu, posléze pracoval na Ústředním ředitelství filmu. Později se stal tajemníkem Československého svazu dramatických umělců. Říká o sobě, že se vždy snažil být v životě velmi aktivní, o čem vypovídá i jeho členství v mnoha organizacích.

Je členem KSK, Obce Slováků, Slovenského evanjelického sboru v Praze, Světového sdružení Slováků žijících v zahraničí a Slovensko-české obchodní komory. Zároveň je ve výboru Společnosti M. R. Štefánika. V současnosti se věnuje podnikatelské činnosti v oblasti cestovního ruchu a gastronomie, od roku 1992 je majitelem Hotelu Paulíny v Praze 4 a na tomtéž místě provozuje Slovenskou restauraci. Díky cateringovým službám, které nabízí, reprezentoval slovenskou gastronomii na různých slovenských akcích, které se konaly v ČR: „*Pre slovenské spolky a slovenské veľvyslanectvo sme robili rôzne rauty, za taký najväčší post považujem, keď sme boli pozvaní, aby sme pri príležitosti ukončenia funkcie prezidenta Václava Havla boli súčasťou recepcie, ktorá sa konala na Pražskom hrade.*“ Cateringové služby poskytoval Viliam Paulíny například i na filmovém festivalu Febiofest, jehož organizátorem je Slovák František Fenič.

V době ČSFR se V. Paulíny organizačně angažoval v celostátních aktivitách, paralelně v Čechách a na Slovensku, po roce 1993 ve spolkovém životě Slováků v ČR. Své angažmá spojuje s ekonomickou činností v oblasti cestovního ruchu a slovenské gastronomie.

PhDr. **Dušan Tillinger**, PhD. se narodil 29. ledna 1976 v Bratislavě, má slovenské občanství, je ženatý a má dvě dcery. Studoval teologii na Evangelické bohoslovecké fakultě v Bratislavě a jeden semestr v Německu. Rigorózní a postgraduální studium absolvoval na Filozofické

fakultě UKF v Nitře. Teologické studium ukončil v roce 1999. V tomtéž roce byl ordinován na faráře a jako vikář začal působit v Topolčanech, kde se zasadil o dostavbu tamějšího kostela. V roce 2002 se rozhodl přihlásit se do výběrového řízení na místo faráře Slovenského sboru Evangelické církve augsburského vyznání v Praze. Církevní sbor jej vybral jako vhodného kandidáta a dne 1. 1. 2003 se stal farářem Slovenského sboru v kostele sv. Michala v Jirchářích. Možnost pracovat jako farář v Praze chápal jako výzvu: *„Bola to pre mňa určitá výzva jednak z hľadiska práce vo veľkomeste, jednak z hľadiska práce medzi Slovákami v zahraničí. To je veľmi zaujímavý projekt pre farára, lebo práve národné sa dosť často spája s náboženským. Vďaka viere sa v histórii udržalo veľa toho národného.“* Dne 1. 1. 2004 převzal Dušan Tillinger funkci superintendanta Evangelické církve augsburského vyznání v ČR.

D. Tillinger se významně angažuje v oblasti slovenské menšiny v ČR již od svého příchodu do Prahy v roce 2003. Jeho přínos slovenské menšině je spojen s vedením bohoslužeb ve slovenském jazyce a v podněcování společných slovenských aktivit.

Ing. **Jaroslav Škorík** pochází z obce Štiavnik pri Bytči, narodil se 10. 3. 1951. Má české občanství, je ženatý, má dva syny. Absolvoval strojní fakultu Žilinské univerzity, vzdělání si doplnil na Slovenské technické univerzitě v Bratislavě. Do České republiky přišel v roce 1980 jako zaměstnanec federálního Ministerstva práce a sociálních věcí. Je spoluzakladatelem Obce Slováků v ČR: *„Oslovil ma vtedajší šéf federálneho parlamentu, Michal Kováč, či by som sa nechcel podieľať na vytvorení organizácie na pomoc Slovákom žijúcim v Čechách, ktorá by vytvorila most medzi Slovenskom a Českom a udržiavala kontakt s Maticou slovenskou.“* Začátkem 90. let se stal prvním předsedou této organizace.

Po rozdělení ČSFR se zároveň začal věnovat podnikání. V roce 2005 otevřel v Praze 17 slovenskou restauraci Koliba Javorník, jejíž název je odvozen od pohoří Javorník a má symbolizovat spojení Čechů a Slováků. Hlavním motivem pro vznik restaurace bylo rozdělení ČSFR: *„Rozdelenie republiky ma mrzelo a bola to hlavná myšlienka, prečo som si dal za úlohu spojiť priateľov Československa, aby sa mali kde schádzať.“* Majitel restaurace poskytuje při některých příležitostech i cateringové služby – např. pro Velvyslanectví Slovenské republiky v Praze nebo pro Asociaci cestovního ruchu. V restauraci pravidelně vystupují slovenské cimbálové kapely. Slovenskou hudbu prezentuje osobně i sám majitel restaurace, který se naučil hrát na fujaru, slovenský tradiční hudební nástroj, aby *„prezentoval Slovensko a slovenskou kulturu“*.

J. Škorík se významně podílel na utváření slovenského spolkového života v ČR, především v 90. letech, kdy participoval na založení Obce Slováků v ČR a současně se stal prvním předsedou tohoto sdružení. V současné době se angažuje v soukromé sféře, v oblasti slovenské gastronomie.

Mgr. **Nad'a Vokušová** se narodila v roce 1954 v Bratislavě. Za rodné město však považuje Nitru, kam se její rodina po jejím narození přestěhovala. Má dvojí občanství, je vdaná a má dvě děti. V 70. letech vystudovala novinářství na Fakultě žurnalistiky na tehdejší Leningradské státní univerzitě. V Praze žije od roku 1979: *„Môj manžel je pôvodom Čech. Keďže sme obaja novinári, v tom čase, keďže ešte bolo Československo a mnohé redakcie boli v Prahe, sme sa zhodli na tom, že jediným mestom, kde budeme môcť obaja písať v rodnom jazyku – ja v slovenčine, manžel v češtine – bude Praha. Takže sme sa rozhodli, že budeme žiť v Prahe, bolo to pragmatické rozhodnutie kvôli práci.“* Nastoupila do vydavatelství Orbis jako redaktorka měsíčníku Československý svět, který byl určen krajanům žijícím v zahraničí – Slovákům i Čechům. V letech 1988 – 1994 působila jako zahraniční redaktorka slovenského časopisu Život. Od roku 1992 se významně angažuje v oblasti česko-slovenských vztahů a formování slovenské menšiny v ČR: *„Už pred rozdelením ma oslovil terajší kolega Vladimír Skalský, ktorý študoval v Prahe, či by som nechcela robiť redaktorku slovenského časopisu, ktorý by tu vychádzal. Študenti vtedy boli najangažovanejší, pretože ľudia, čo tu žili už dlhé roky, si rozdelenie nepripúšťali, nechceli tomu veriť - a študenti sa k celej záležitosti postavili pragmaticky.“* Nad'a Vokušová stála při zrodu několika slovenských organizací. Je spoluzakladatelkou Obce Slováků a časopisu Korene. V roce 1995 začala spolu s kolegy vydávat časopis Slovenské dotyky, jehož je nyní šéfredaktorkou, a později čtvrtletník Zrcadlení. Její zásluhou vznikla také divadelní organizace Česko-slovenská scéna a Literární klub, který sdružuje slovenské spisovatele žijící v České republice. Je předsedkyní Slovensko-českého klubu a rovněž členkou Výboru pro dotační politiku Rady vlády pro národnostní menšiny, věnuje se publicistické a spisovatelské činnosti.

Zájem N. Vokušové o slovenskou menšinu trvá od roku 1992. Nejvýrazněji se angažuje v oblasti menšinového tisku a ve spolkových aktivitách Slováků v ČR.

SLOVENSKÁ MENŠINA V ČR V NÁZORECH PŘEDSTAVITELŮ SLOVENSKÉHO MENŠINOVÉHO ŽIVOTA

Záměrem této části bakalářské práce je přispět k výzkumu postojů reprezentantů slovenské menšiny v České republice k jejímu profilování a směřování. Mým cílem je zanalyzovat, jak slovenskou menšinu vnímá slovenská v menšinové oblasti angažovaná elita a jakou cestou by se podle ní měla menšina ubírat. V první kapitole uvádím, jak reprezentanti Slováků žijících v ČR charakterizují slovenskou menšinu v ČR a jak hodnotí slovenská občanská sdružení, v další části se pak zabývám prvky, které jsou podle nich důležité pro identitu Slováků žijících v ČR, a tím, co je důležité pro udržení její totožnosti a kulturní osobitosti. V poslední kapitole empirické části shrnuji názory reprezentantů na vlastní angažmá v tomto směru.

RYSY SLOVENSKÉ MENŠINY V ČR Z POHLEDU INFORMÁTORŮ

V souvislosti s charakteristikou slovenské národnostní menšiny informátoři reflektují její konstituování. Rysy slovenské menšiny v ČR podle nich vyplývají z toho, že nevznikla přirozeným způsobem jako jiné menšiny. Nebyla utvořena mezistátní migrací, nýbrž vnitřní migrací v rámci společného československého státu, v němž Slováci i Češi tvořili dva rovnoprávné státotvorné národy. Z této pozice také hodnotí problémy týkající se Slováků žijících na území ČR, které byly zapříčiněny rozdělením republiky. Hovoří zejména o problémech s udělováním občanství. Tento proces ze své pozice interpretují jako změnu, která je zastihla zvenčí a nebyla citlivá k osobním postojům jednotlivců, ani k jejich vazbám na Slovensko. Slovenská menšina *„sa stala menšinou zo dňa na deň. Išli sme večer 31. decembra 1992 spať a ráno 1. januára 1993 sme zistili, že sme menšina. Väčšina z nás ani nevedela, čo z toho vyplýva. Ja som to vedel už od prvého dňa, lebo som pracoval v Dome slovenskej kultúry a začali sa na nás, zamestnancov, obracať úrady, diplomati a slovenskí občania, lebo ešte neexistoval zastupiteľský úrad. Jeden z problémov bola otázka určenia občianstva. Veľmi zazlievam vtedajšej politickej garnitúre, ktorá rozdelila štát, že nemyslela na tých Slovákov, ktorí zostali v Českej republike. Proste ich odpísala. Nezaujímali ju asi preto, že väčšina z nich si neželala rozdelenie štátu. Nikto z nás vtedy nevedel, ako sa budú vyvíjať vzájomné vzťahy. Či to nebude nejaký rok 1939, ale naruby. Vtedy sa mnohí Česi*

museli vrátiť naspäť do Čiech, trebárs aj po dvadsiatich rokoch života na Slovensku. Väčšina z nás tu bola etablovaná, mali sme svoje zamestnanie a rodiny, museli sme sa prispôbiť; to znamená získať české občianstvo a podmienka toho bolo „vyviazať sa zo slovenského občianstva“. Mnohých táto česká prax tak ponížila, že aj neskôr, keď za Zemanovej vlády bolo možné znovu získať slovenské občianstvo, už tak neurobili. Preto tak rapidne poklesol pri sčítaní v roku 2001 počet obyvateľov slovenskej národnosti v Českej republike v porovnaní s rokom 1991. Mnohí tí, ktorí na základe vyviazania sa zo slovenského získali české občianstvo, sa už potom znova k slovenskej národnosti neprihlásili. Dnes napríklad pri niektorých verejne činných ľuďoch sa nepovie, že je Slováč, ale slovenského pôvodu.“¹⁰

Je zaujímavé, že oslovené osobnosti vnímajú obyvatele České republiky se slovenskou národností **jako jeden celek**. Ve výpovediach neverbalizujú rozdiely medzi českými občany se slovenskou národností a medzi občany SR žijící na území České republiky, i když z právního hlediska jsou do slovenské národnostní menšiny ČR zahrnutí pouze čeští občané se slovenskou národností. Co se týče jednotlivých charakteristik slovenské menšiny, z výsledků analýzy přepisů rozhovorů vyplývá, že informátoři zdůrazňují zejména tyto charakteristiky slovenské menšiny:

1. Nevýrazná odlišnost od české většinové společnosti
2. Absence pocitu příslušníka menšiny
3. Vysoká míra integrace a tendence k asimilaci
4. Absence „nepřítele“ a problémů s majoritou; soustředění se na problémy mezi slovenskými občanskými sdruženími
5. Názorová nejednotnost slovenské menšiny; úvahy, proč nejednotnost existuje (historie, různý regionální a lokální původ a lokální identita)
6. Geografická rozptýlenost slovenské menšiny
7. Kulturní tradice reálně praktikované (a vnímané i v symbolické rovině) jako výraz slovenskosti

N. Vokušová charakterizuje slovenskou menšinu jako menšinu, která **není příliš výrazná**, což je podle ní důsledkem toho, jak vznikla. Lidé, kteří zde žili již před rozdělením, si ještě nepřivykli na status menšiny a ve většině případů se nechtějí vydělovat. V podstatě se cítí být ještě pořád tím samým státotvorným národem jako v době existence společného státu. I V.

---

¹⁰ Vojtech Čelko, rozhovor byl uskutečněn dne 12. 7. 2010. **Pokud uvádím jméno autora výroku, činím tak vždy s výslovným svolením. V následujících poznámkách již tuto informaci neopakuji.**

Čelko si uvědomuje, že mnoho lidí nemá pocit menšiny. Podle Vokušové tedy slovenská menšina splývá s většinovou společností, a tím se odlišuje od jiných menšin. To však obsahuje i jisté nebezpečí asimilace, které je u Slováků velké.

V. Čelko dále míní, že v občanské společnosti, jaká je v České republice, má pro menšinu význam shromažďovat se tehdy, když se **před někým potřebuje bránit**. Tento názor zastává i D. Tillinger a vyjadřuje ho ironicky. Slováci v zahraničí podle něj potřebují společného nepřítele, protože pokud ho nemají, hádají se mezi sebou, a to neplatí jen pro Českou republiku.

Rozptýlenost, to je další rys slovenské menšiny, na kterém se ztotožňují všichni informátoři. Rozcházejí se ovšem v úvahách, čím je tato rozptýlenost zapříčiněna. J. Škorík dospívá k názoru, že nejednotnost Slováků je daná historicky a bude nějaký čas trvat, než nastane obrat k lepšímu. V jeho názoru se odráží negativní zkušenosti s fungováním slovenských občanských spolků. H. Nosková vyvozuje špatnou vnitřní komunikaci slovenské menšiny z různého původu příslušníků slovenské menšiny. Identita slovenské menšiny je podle ní velmi mnohotvará. Tato mnohotvarost vyplývá z různých regionálních či městských identit jednotlivců, kteří ji tvoří. Každý slovenský kraj a každé město má totiž podle ní vlastní identitu, a to se prý podepisuje i na identitě slovenské menšiny v ČR: *„Každý to cítí trošku jinak, Bratislavčania ani Košičania sa nemajú radi na Slovensku, tak prečo by sa mali radi v Prahe? To je starý problém. Žilinčania a Bratislavčania sa takisto nemajú veľmi radi, takže viac inklinujú ku Košiciam a k Prievidzi.“* Podobný názor zastává například i D. Tillinger, když tvrdí, že Slováci ze západu a východu Slovenska se výrazně odlišují.

VZTAH S MAJORITOU

Vztah mezi slovenskou menšinou a českou majoritou informátoři vnímají jako dobrý, podle některých je v současnosti dokonce nejlepší, jaký si pamatují. V pohledu dotázaných představitelů slovenského menšinového života je tento pozitivní vztah v současnosti budován na:

1. respektování slovenské kultury a jejích hodnot ze strany většinové české společnosti
2. respektování slovenštiny v každodenní komunikaci nejen mezi Slováky, ale i v kontaktu s Čechy

3. respektování slovenštiny v českém tisku, v českých médiích a kulturních pořadech, které nejsou určeny pouze Slovákům
4. zdravá soutěživost mezi menšinou a majoritou

Z pohledu dotázaných osobností sehrála největší roli v tomto směru **slovenská kultura**, která je českou většinovou společností přijímána velmi pozitivně. Kultura tak tvoří jakousi platformu, z níž se formují dobré vztahy mezi menšinou a majoritou.

Všichni dotázaní vyjadřují spokojenost nad tím, že Slováci v ČR mohou **bez problému dávat najevo svoji slovenskost** a hovořit ve slovenském jazyce. Kladně hodnotí především skutečnost, že slovenština je akceptována na školách a že se objevuje v hromadných sdělovacích prostředcích, které nejsou primárně menšinové. Patří sem např. společné česko-slovenské soutěže, slovenské písně v rozhlase a především různá vystoupení slovenských hudebních skupin v ČR.

D. Tillinger zastává názor, že Slováci mají tendenci **porovnávat se s Čechy**, což se promítá i do vztahů mezi slovenskou menšinou a většinovou společností. V jejich vzájemném vztahu se objevuje moment soutěživosti.

SOCIÁLNÍ A PROFESNÍ SPECIFIKA SLOVENSKÉ MENŠINY V ČR V NÁZORECH OSOBNOSTÍ

V názorech osobností, které představují kulturní elitu slovenské menšiny v ČR (Praze), byla slovenská menšina charakterizována i podle sociálního klíče, tedy a ohledem na vnitřní sociální strukturu. Z rozhovorů vzešly čtyři důležité aspekty:

1. Výrazná specifika v historii Slováků v českých zemích
2. Souvislost vzdělání Slováků s jejich identitou
3. Komplexnost sociálního a profesního spektra slovenské menšiny v současnosti
4. Adaptabilita a uplatnění v cizím prostředí

Informátoři jsou jednotní v názoru, že **sociální specifika** Slováků, kteří přicházeli na území českých zemí, **byly vždy velmi výrazné**. Na jedné straně stáli dělníci a zemědělci, kteří sem přicházeli za výdělkem, na druhé straně především úředníci a vojáci. Názor, že vzdělání a profese Slováků vždy úzce souvisely s jejich identitou, zastává například H. Nosková. Čím vyšší dosažené vzdělání lidé mají, tím lépe si udržují identitu v nezměněné podobě – k tomuto závěru dospěla díky vlastní badatelské práci se slovenskými migranty. Lidé s nižším vzděláním obecně snadněji podléhají asimilaci. Slovenští dělníci, kteří emigrují do Čech,

původní identitu často popírají a chtějí splynout s většinovým obyvatelstvem. Vědomá snaha asimilovat se u těchto lidí má podle Noskové kořeny v jejich strachu odlišovat se jinou identitou. Naopak slovenská inteligence v ČR si svoji identitu zachovává.

Podle většiny dotázaných osob má slovenská menšina v ČR v současnosti **komplexní strukturu**. J. Gáfrik míní, že jsou zde příslušníci všech sociálních vrstev. Avšak z pohledu D. Tillingera zde dominují dvě skupiny lidí. Jsou to jednak odborníci v různých oborech a studenti, jednak lidé, kteří přicházejí do Prahy s vidinou snadného výdělnku. Tito lidé pak podle něj činí problémy slovenské komunitě – žádají finanční pomoc. Střední skupina se zde podle něj v takové míře nevyskytuje. H. Nosková vidí sociální rozdíly u kategorie vysokoškolských studentů ze Slovenska. Do Brna podle ní přicházejí spíše studenti, kteří plánují zůstat po studiu v České republice nebo se chtějí vrátit zpět na Slovensko, zatímco pražští studenti představují spíše jinou vrstvu studentů; ti jsou v Praze jen dočasně a hodlají po nějakém čase odejít dále do západních zemí.

V rozhovorech se objevily i názory, že se Slováci v zahraničí dokážou velmi rychle **přizpůsobit novým podmínkám** a prosadit se v cizím prostředí. D. Tillinger uvádí příklad slovenské luteránské komunity v USA, kde mají Slováci vlastní synodu: „*...musím povedať, že je to veľký fenomén, pretože Slovensko je maličká krajina oproti ostatným krajinám, a napriek tomu má svoju synodu, takže to je úžasné, ako sa Slováci dokážu nejakým spôsobom prejaviti.*“ Jako profesní specifikum slovenské menšiny je také chápána prakticky neomezená možnost uplatnit se v ČR. Najdeme zde výrazné představitele v jakékoli oblasti, např. lékařské, umělecké, kulturní, sportovní apod.

NÁZORY NA ČINNOST SLOVENSKÝCH OBČANSKÝCH SDRUŽENÍ A JEJICH SPOLUPRÁCI

Představitelé slovenského menšinového života reflektují činnost slovenských občanských sdružení z hlediska vlastních zkušeností i z hlediska vlastní profese. Jejich názory lze shrnout do těchto bodů:

1. Specifičnost a pluralita slovenských občanských sdružení
2. Prospěšnost aktivit spolků
3. Konflikty mezi spolky; důvody konfliktů
4. Spolupráce mezi spolky
5. Slovenská občanská sdružení z kvantitativního hlediska

6. Slovenský inštitut

Z názorů oslovených osobností slovenské menšiny vyplývá, že každý spolek je něčím specifický, protože se soustřeďuje na jinou činnost. V této **pluralitě** spatřují jak životaschopnost menšiny a základ její současné i budoucí prosperity, tak i nebezpečí pro jednotu a semknutost. Slovenská občanská sdružení jsou všemi dotázanými považována za důležitou platformu života slovenské menšiny. Příkladují jim ovšem smysl pouze za předpokladu, že jejich činnost bude hájit zájmy celé slovenské menšiny, nikoliv že budou vytvářeny za účelem vlastního prospěchu. V tomto smyslu zazněla kritika adresovaná do vlastních řad – i když nikoli jako široce platný soud. Podle výpovědí některých právě **absence reálné prospěšnosti aktivity spolků** je kamenem úrazu. Spolky často konají akce jen z nutnosti, protože byl na ně udělen grant – „je to akce pro akci“, jak říká D. Tillinger.

Z rozhovorů vyplývá, že spolupráce spolků – i když se podle většiny v posledních letech zlepšuje – naráží na vzájemné **neshody**. Tyto neshody vyplývají z toho, že většina spolků dostává na činnost dotace, což má za následek rivalitu mezi spolky. Ke vzájemné rivalitě, vyplývající z pocíťované nerovnosti příležitostí, přistupují informátoři ze tří pozic: a) podnětnost úsilí uspět v konkurenci o dotační prostředky nadřazují potencionální možnost následného sporu (jsou si vědomi, že nastanou spory, ale nad to kladou možnost uspět) a rivalitě nadřazují podnětnost úsilí uspět v konkurenci o dotační prostředky, b) rivalitu eliminují vlastními investicemi a cíleným konsenzem a c) kriticky zvažují systém udělování českých státních dotací. Ti, co přistupují k této otázce z první pozice, spatřují v soutěžení o dotace podněty nejen pro rozvoj spolkové aktivity a pluralitu, ale i pro podnětění motivace jednotlivců.

Naopak V. Čelko, předseda Společnosti M. R. Štefánika, hledá tyto podněty především v osobní angažovanosti ve vedení spolků. Motivace představitelů spolků by měly podle něj **vycházet z osobní iniciativy**, nikoli z finančních stimulů. Pokud člověk chce být ve spolku, musí do toho vložit jisté úsilí i čas a zvažovat spolupráci s jinými iniciativami: „*Ak chcem byť v spolku, v spoločnosti ľudí, s ktorými sa cítim dobre a s ktorými mám spoločné záujmy a ciele, tak musím do toho spolku vložiť nielen čas a nápady, ale občas aj nejakú korunu. Napríklad som nechcel, aby napríklad Spoločnosť gen. Štefánika bola nejaká veľká organizácia, ale aby tam boli ľudia, ktorí majú skutočne záujem o ciele, ktoré si táto spoločnosť predsavzala plniť. Neusilovali sme sa ani zakladať vlastný časopis. To, čo potrebujeme dať vedieť, môžeme publikovať v niektorom z existujúcich slovenských časopisov – napríklad ; povedal som, že to, čo chcem napísať, mi uverejnia aj Korene, aj Slovenské*

dotyky. Suma určená na časopisy je jedna. Osobne mi bolo vždy ľúto, keď sa zbytočne vyhadzujú peniaze. Pravdaže, mnohých štátna kasa nepáli. Viem však, že o to, čo by bolo pridelené nám, by boli ukrátené už tradičné časopisy, a preto podporujem kontinuitu. Ale je potrebné, aby menšinové časopisy vychádzali. Často sa dozviem veci, o ktorých by som radšej nevedel, ale na druhej strane má pre mňa význam, že tam môžem sám publikovať a prezentovať vlastné názory.“ Poznamenává, že je dobré, pokud se na určitou kulturní činnost poskytuje finanční podpora, například pro folklorní aktivitu či menšinový tisk.

V systému udělování státních dotací ČR spatřují určité nebezpečí pro jednotu slovenské menšiny a zejména pro efektivní rozvoj jejího spolkového života např. J. Gáfrik a J. Škorík. J. Gáfrik je přesvědčen, že **by Česká republika měla dbát na to, aby sjednotila slovenskou národnostní menšinu**, protože jinak vznikají partikulární zájmy, které se vybíjejí na tom, že i tzv. spolky chtějí dotace. Pak je málo zdrojů a vynakládají se zbytečně. „Teraz je pre Českú republiku partnerom ktokoľvek, kto založí domnelý národnostný spolok. Český štát by mal rozlišovať virtuálne a skutočné spolky, mal by sa zaujímať o to, že nie je rozhodujúce ukázať papier, že sme zaregistrovaní na ministerstve vnútra.“ Ojedinelý nebyl ani názor, že **orgány, které poskytují dotace, je důsledně nekontrolují**. Tato skutečnost je podle J. Škoríka největším problémem v přístupu České republiky a Slovenské republiky ke slovenské menšině. „To je nešťastie, že orgány, ktoré peniaze dajú, ich využitie dôsledne nekontrolujú, to je najväčšie nešťastie. Lebo veľa ľudí zo spolkov by odtiaľ muselo odísť, aj keď majú hrošiu kožu, museli by mať strach, že ich niekto bude trestne stíhať. To bol jeden z hnacích motívov, že ja som do tejto legislatívy videl a nechcel som vystaviť svoju rodinu trestným postihom.“

Z pohledu H. Noskové hledají někteří Slováci v občanských sdruženích **placené zaměstnání**. Stejně tak J. Škorík je toho názoru, že někteří Slováci v těchto spolcích budují kariéru. Konflikty mezi spolky podle něj nedělají dobré jméno slovenské menšině v ČR ani Slovákům všeobecně. Připomíná, že spolky nebudou mít smysl, pokud v nich budou lidé, kteří mají potřebu **zviditelňovat se a prosazovat na úkor spolků samotných**. Další příčinou neshod, kterou informátoři zmiňují, jsou **osobní antipatie** nejen mezi jednotlivými spolky, ale i mezi členy v samotných spolcích. H. Nosková uvádí ještě jednu možnou příčinu, jíž je různý regionální původ jednotlivců, kteří se angažují ve spolcích.

Všichni dotázaní si zároveň uvědomují, že je důležité, aby spolky mezi sebou **spolupracovaly**. Jako příklad lze uvést D. Tillinger a E. Kostrišákovou, kteří se aktivně podílejí na zlepšení komunikace mezi spolky. D. Tillinger se pokusil zorganizovat několik společných diskuzí o tom, jak by mohla slovenská menšina v ČR fungovat. Konflikty mezi

lidmi by podle něj neměly zahalovat společné akce. Dle E. Kostrišákové by se podobné diskuze se zástupci spolků měly konat častěji, což by jistě pomohlo celé slovenské komunitě v ČR.

Konflikty v menšinových občanských sdruženích jsou evidentně existující a jsou registrovány z pohledu všech dotázaných osob. Vyjmenovávají nemálo příčin, které vyvolávají tyto konflikty. Jsou shledávány především v poskytování dotací, v budování kariéry ve sdruženích, v osobních ambicích a ve zviditelňování představitelů spolků na úkor spolků samotných, v osobních antipatiích, a lze říci, že částečně i v lokálním původu osob.

Většina představitelů slovenské menšiny se shoduje na tom, že slovenských spolků je v České republice **zbytečně mnoho** a nemá význam, aby vznikaly další. Přiznávají nicméně, že jejich počet se odvíjí od velikosti menšiny – slovenská menšina je velmi početná, proto se vytváří mnoho spolků. Podle D. Tillingera nezávisí na tom, kolik spolků zde bude existovat, důležité je, že budou vyvíjet činnost ve prospěch slovenské menšiny. Neměly by to však být spolky, které budou mít málo členů. Souhlasí s ním i J.Gáfrik: *„Existuje v podstate jediný národnostný slovenský prvok – a to je Obec Slovákov. V Prahe ako takej ešte donedávna bol významný aj Klub slovenskej kultúry, lenže ten je teraz na mórach. Pochybujem, že sa oživí. A tie ostatné ani nestoja za reč. Vyvítajú síce činnosť, ja si ju však nepredstavujem tak, že bude existovať pár aktívnych ľudí v jednom spolku, ktorý má málo členov. Iné národnostné organizácie tu jednoducho nie sú, sú marginálne, aj keď robia cennú prácu.“*

Slovenský institut jako – svého druhu – zastřešující organizace slovenské menšiny poskytuje podle V. Paulínyho všem sdružením maximální podporu, i když není primárně určen Slovákům v Praze, ale existuje v první řadě pro Čechy a cizince, kteří v Praze žijí. Je to místo, kde se spolky mohou setkávat.

VÝZNAM DOMU NÁRODNOSTNÍCH MENŠIN Z POHLEDU INFORMÁTORŮ

Dům národnostních menšin (dále jen DNM) vznikl 21. 6. 2007 díky spolupráci vlády ČR a Magistrátu hl. m. Prahy. Prostory, které jsou určené slovenské menšině, v současnosti využívá devět sdružení¹¹, roli koordinátora zajišťuje Klub slovenské kultury, jehož předsedkyní je

---

¹¹ Klub slovenské kultury (Helena Nosková), Dokumentační a muzejní středisko slovenské menšiny v ČR (Helena Nosková), BONA FIDE - Viera Kučerová, Slovenský evangelický a. v. církevní sbor v Praze (Dušan Tillinger), Slovenské združenie Limbora (Mária Miňová), Slovensko-česká spoločnosť (Radovan Čaplovič), Etnika (Jaroslav Miňo), Spolok Detvan (Ondrej Dostál), Obec Slovákov v Praze (Eva Kostrišáková) a redakce časopisu Obce Slovákov Slovenské Korene (Juraj Racz). Rác, J. (5-6/2010): Slováci v ČR v Dome pre menšiny. *Slovenské Korene*.

Helena Nosková. DNM je multikulturní menšinové centrum, jehož účelem je podporovat zájmy a aktivity národnostních menšin v ČR. Zároveň zaručuje princip rovnoprávnosti v přístupu k jednotlivým menšinám. Při jeho hodnocení se postoje informátorů polarizovaly: jedna skupina vítá iniciativu hlavního města Prahy a vyjadřuje se v pozitivním duchu, zatímco ta druhá poukazuje na nedostatky této instituce a na to, že nesplňuje svůj účel. Význam a prospěšnost domu reflektují v těchto bodech:

1. Zprostředkování kontaktu mezi národnostními menšinami a vzájemné poskytování pomoci
2. Podpora vnitřní komunikace slovenské menšiny
3. Iniciativa hl. m. Prahy
4. Hodnocení nynějších poměrů v DNM
5. Prostor v DNM určený slovenské menšině
6. Návrhy informátorů

První skupina spatřuje význam tohoto domu **ve vzájemném kontaktu a poskytování pomoci mezi jednotlivými národnostními menšinami**. Některé multikulturní programy připravují menšiny společně. Podle H. Noskové je DNM zrcadlem všech národnostních menšin: *„Povedala by som, že význam DNM je taký až pedagogický, pretože tu si uvedomujete, čo pre ostatné menšiny znamená ich domov, ich vlasť, ako hovoria Rusi. Lebo oni tú svoju vlasť milujú. Cítia k nej takú hlbokú lásku, v kladnom slove zmysle, čo my Slováci tak úplne nemáme. My sa tu od tých ostatných teda učíme, de facto čo to znamená byť menšinou, pretože oni ňou boli vždy, my sme boli štátoprávnym prvkom.“* DNM je vnímán také jako **jádro a zázemí pro menšiny**. Tento názor sdílí E. Kostrišáková, předsedkyně sdružení Obce Slovákov v Praze, které také využívá prostory v DNM – podobně jako Klub slovenské kultury. Podle Kostrišákové je tato instituce významná pro slovenskou menšinu tím, že **podporuje komunikaci** mezi jednotlivými spolky. Fakt, že má slovenská menšina k dispozici pouze dvě kanceláře, je považuje za první krok k tomu, aby slovenské spolky spolu začaly spolupracovat. Naproti tomu D. Tillinger se nedomnívá, že jde o prostor, který přispívá k lepší spolupráci mezi spolky. Spolu s N. Vokušovou hodnotí DNM z jiného pohledu; oba kritizují **malý prostor, který má slovenská menšina k dispozici**. Podle Vokušové, předsedkyně Slovensko-českého klubu, který prostory DNM nevyužívá, je tato instituce vhodná pro nepočetné menšiny, které mají jednu organizaci a málo financí: *„Dom národnostných menšín je úplne nanič. Už len z toho dôvodu, že sme podľa môjho názoru najväčšia národnostná menšina vo svete vôbec. Každé občianske združenie by vlastne*

potrebovalo vlastné priestory. Tam sme dostali dve malé izbičky. My tu (Slovensko-český klub, pozn. autorky) máme päť miestností... Teraz si uvedomíte, že by sa nejakých 10-11 spolkov malo rozdeliť do dvoch malých miestností. To je nanič.“¹²

J. Gáfrik hodnotí význam DNM z nezávislejšího pohledu. Projevuje uznání iniciativě hl. m. Prahy, ale zároveň spatřuje počínající nedostatky instituce: „*Všetka česť Prahe, že zriadila takúto inštitúciu. Je to veľmi cenné, ale neviem, či menšiny dokážu túto inštitúciu užiť, ak sem nebudú vkladať peniaze. Už tu však vidím prvky disonancie, nesúladu s deklarovanými, prvými cieľmi. Ale napriek tomu si vážim snahu zo strany Prahy.*“ V. Čelko se při posudku zaměřuje na nynější poměry v DNM, se kterými otevřeně nesouhlasí. Občanská sdružení národnostních menšin se zde sice mohou scházet, ale pouze tehdy, když zaplatí za pronájem místnosti. Pro spolky, které nedostávají granty a jejichž členové se skládají na svoji aktivitu, jsou tyto podmínky podle Čelka překážkou.

D. Tillinger i N. Vokušová zároveň předkládají **návrhy** toho, co by pro slovenskou menšinu bylo přínosnější než Dům národnostních menšin v současné podobě. Při jeho zakládání Vokušová prosazovala, aby se místo kanceláří vytvořily ubytovací kapacity pro umělce či jiné hostující přicházející ze Slovenska. V Praze je totiž podle ní problém s vysokými cenami ubytování a naopak je zde dostatek prostor, kde lze konat výstavy, koncerty apod., pro tento účel proto dům není potřebný. Podle Tillingera by bylo pro slovenskou menšinu v ČR mnohem přínosnější, kdyby existoval jakýsi Dům Slováků, který by fungoval řekněme tak, že by se spolky na pět let vzdaly grantů a z těchto peněz by se koupila budova, kde by každý spolek měl k dispozici alespoň jednu místnost. Vzápětí však dodává, že tato představa není reálná.

IDENTITA SLOVÁKŮ ŽIJÍCÍCH V ČR V NÁZORECH OSOBNOSTÍ

ZÁKLADNÍ STAVEBNÍ PRVKY IDENTITY SLOVÁKŮ ŽIJÍCÍCH V ČR

V návaznosti na otázku, jak lze podle oslovených představitelů slovenského menšinového života charakterizovat slovenskou menšinu a co považují za její specifika, jsem se posléze zajímala o to, na čem by z jejich perspektivy měla být založena její identita. Význam přisuzují především:

---

¹² Nad'a Vokušová. Rozhovor byl uskutečněn dne 14. 7. 2010

1. Vědomí kořenů a společné historii
2. Národnímu povědomí
3. Slovenskému jazyku
4. Soudržnosti a vzájemné úctě mezi Slováky
5. Kulturnímu dědictví
6. Vzdělanosti
7. Vztahům se Slovenskou republikou

Na uvedené stavební kameny identity příslušníka slovenské menšiny v ČR (a slovenských občanů zde žijících) kladou jednotlivci různý důraz, prioritně v závislosti na své odborné orientaci a na vlastním chápání významu hodnot v životě člověka. Různí se i výkladem pojmů, s nimiž pracují.

Podle informátorů by příslušníci slovenské menšiny měli budovat svoji identitu na vědomí **kořenů a na společné historii**. Z analýzy vyplývá, že tyto dva prvky představují jedny z nejdůležitějších stavebních kamenů identity slovenské menšiny. Vědomí kořenů popisuje např. V. Čelko jako vědomí, že odněkud ze Slovenska pocházím, od slovenských předků jsem se něco naučil/a ze slovenské historie či kultury a dále to rozvíjím. Identitu Slováka formuje vědomí kořenů a touha vracet na Slovensko. **Národní povědomí** je pak charakterizováno jako pocit být příslušníkem slovenského národa bez ohledu na všechny ostatní okolnosti.

Slováci žijící v ČR by si podle informátorů měli uchovávat **kulturní dědictví**, které je sdužuje a spojuje s domovem a taktéž obohacuje. Kulturní dědictví je chápáno především skrze zvyky a tradice a nikoli primárně skrze díla Slováků, jimiž přispěli do světové kultury. Například pro V. Paulínyho jsou nejdůležitější folklorní soubory: *„Folklórne súbory sú asi tým najtypickejším, čím dokážeme prejavit' i určitú spomienku na ľudové tance, na menej známe ľudové piesne a kde sa dokážeme pochváliť nádhernými, ručne vyšívanými krojmi z jednotlivých krajov Slovenska.“* Na kulturu je podle všech dotázaných nutno dbát a poskytovat jí prostor.

Oslovení kladou velký důraz na slovenský **jazyk**, ovšem ve významu, který mu přiřkládají, se rozcházejí. Například E. Kostrišáková považuje jazyk za důležitý z toho důvodu, že Češi a Slováci jsou si velmi blízcí z kulturního i historického pohledu. V tomto postoji je tedy jazyk nejdůležitějším stavebním prvkem identity Slováka. Naopak postoj D. Tillingera, který nepřikládá jazyku v tomto smyslu váhu, je formován jinými východisky.

Pro H. Noskovou je kromě jazyka a kultury důležitá také **vzdělanost a kontakty se Slovenskem**. Je však potřebné, aby existoval větší zájem o vzájemnou komunikaci ze strany Slovenské republiky. Podle J. Gáfrika je směřodatný také **pocit sounáležitosti se Slováky**: „*Slovenská menšina by mala budovať svoju identitu na pocite spolunáležitosti či spolupatričnosti so Slovákami a so Slovenskou republikou, mala by si udržiavať zvyky a jazyk. Inde, u iných menšín, je to otázka vzdelávania. My tú možnosť nemáme. A vzhľadom na to, že tu nemáme vlastné školy, sú o to viac dôležitejšie iné oblasti, napr. slovenská hudba, literatúra, folklórne festivaly, možnosť sledovať Slovenskú televíziu, atď.*“

CESTY K UDRŽENÍ IDENTITY A NÁRODNÍ CHARAKTERISTIKY SLOVÁKŮ ŽIJÍCÍCH V ČR

Představitelé Slováků žijících v ČR předestřeli několik cest k udržení identity a národních charakteristik Slováků v ČR:

1. Uplatňování hromadných sdělovacích prostředků
  - a) Veřejnoprávní televize
  - b) Český rozhlas
2. Podpora ze strany Slovenské republiky a České republiky
3. České školství
4. Překonání vnitřních bariér ve slovenské menšině
5. Důraz na umění a jeho prezentaci
6. Důraz na kontakty a komunikaci

Jedna z cest souvisí s **uplatňováním hromadných sdělovacích prostředků**. Odpovědi oslovených osobností se týkají v první řadě **veřejnoprávních televizí** v České republice a Slovenské republice. Česká televize by podle nich měla vysílat více slovenských programů, což by bylo přínosem nejen pro Slováky žijící v ČR, ale i pro Čechy. Někteří informátoři vyjadřují nostalgii za „klasickými slovenskými televizními pondělky“ a „nedělními chvilkami poezie“. Podle V. Paulínyho by právě poezie mohla být jednou z možností, jak prezentovat slovenský jazyk. N. Vokušová se s bývalým slovenským velvyslancem v ČR Mgr. Ladislavem Ballekem snažila prosadit, aby existoval nějaký slovenský program, který by Česká televize pravidelně vysílala: „*Vo všetkých krajinách Európy je to tak, že majú program aj pre menšiny. My sme chceli presadiť podobný program pre Slovákov, ale televízia sa zachovala celkom ignorantsky, aj keď zákon jej vlastne prikazuje, že musí vysielat' v jazyku*

národnostných menšín. Pán Ballek ako slovenský spisovateľ veľmi dbal na slovenský jazyk a chcel, aby sa tu zachovával. Oni samozrejme stále majú obavu, že im slovenské programy budú znižovať sledovanosť. To je taký začarovaný kolobeh práve preto, že mnohí mladí ľudia nerozumejú slovenčine.“

Slovenská verejnoprávni televízie by podľa informátorů měla vysílat přes satelit, což je důležité i pro slovenské menšiny v jiných státech. H. Nosková upřednostňuje právě slovenské vysílání ze Slovenska: *„Práve preto, že ten jazyk (čeština a slovenština, pozn.autorky) je taký blízky, ja by som preferovala slovenské vysielanie zo Slovenska, a nie tie naše národnostné stanice, lebo to je len odvar.“*

Český rozhlas je z hlediska prostoru, který je věnován slovenské menšině, představiteli slovenského menšinového života vnímán v porovnání s televizním vysíláním mnohem pozitivněji. Je to dáno díky pořadům, které jsou cíleně směřovány přímo Slovákům v ČR (např. vysílání pro národnostní menšiny), ale také díky relativně častému zařazování slovenských písní do programu.

Všichni oslovení se shodují na tom, že udržení identity lze dosáhnout jen za **podpory ze strany České republiky i Slovenské republiky současně**. V této rovině je podle některých důležitý zejména přístup České republiky k výuce o slovenské historii, důležitých slovenských osobnostech apod. *„Chybou je iste aj nedostatočné miesto vo výučbe dejepisu – v českých školách treba klásť väčší dôraz na slovenské dejiny a celkovo učiť deti na školách viac o Slovensku. Jednou z ciest je podpora z českej strany a zo strany Slovenskej republiky. Podpora zo strany Českej republiky je nedostatočná, napr. dotácie každoročne klesajú. Aj česká politika zaostáva, politici nespomínajú Slovákov ako menšinu.“*¹³

Z hlediska udržení identity dalším důležitým aspektem, který informátoři zmiňují, je **individuální snaha a motivace**. Jde o vůli Slováků *„cítit' a konat' po slovensky“*, aniž by utrpěla jejich loajalita k českému státu. V tomto směru je třeba vést Slováky k přesvědčení, že uchování slovenské identity neznamena neloajalitu vůči ČR. Podle H. Noskové je důležité pěstovat osobnost Slováků, protože čím je člověk silnější osobností, tím má větší vůli udržet si identitu a neasimilovat se.

Jinou sférou, kde by bylo možno přispívat k udržení identity slovenské menšiny, je **umění**. Slovenské umění by se podle V. Čelka mohlo představovat v důležitých pražských kulturních institucích, např. v Galerii hlavního města Prahy či v Národní galerii. Podobně by se mohly konat koncerty nadaných slovenských umělců, např. v Rudolfinu či v Obecním

---

¹³ J. Gáfrik. Rozhovor byl uskutečněn dne 20. 6. 2010.

domě. V. Čelko však vzápětí dodává, že lidé, kteří mohou něco ovlivnit, by museli být v této oblasti aktivnější.

K identitě Slováků žijících v zahraničí může přispívat i církev, protože identita se udržuje i díky **osobnímu kontaktu se slovenskou komunitou**. Podle H. Noskové je kostel jedním z míst, kde se Slováci mohou sdružovat a podporovat vědomí soudržnosti. Na druhou stranu má církev podle Tillingera význam i z hlediska integrace slovenské menšiny do majoritní společnosti. N. Vokušová je toho názoru, že prostřednictvím fyzických kontaktů se Slováci žijící v ČR dostávají do kontaktu se slovenským jazykem, kulturou, literaturou, slovenskými osobnostmi i celým slovenským povědomím. Identita Slováků se tak prohlubuje a upevňuje.

V následujících kapitolách bude podrobně rozebráno, jakou důležitost z hlediska udržení slovenské identity připisují informátoři prvkům udržujícím identitu, které jsem zmínila v této kapitole, konkrétně slovenskému jazyku, slovenskému tisku a literatuře, rodině, škole a společenským aktivitám.

Význam slovenského jazyka při udržování národní identity a charakteristik slovenské menšiny v ČR

Většina dotázaných se shoduje na tom, že k prvkům, které přispívají k udržení národní identity Slováků, patří jednoznačně slovenský jazyk. Jeho význam posuzují z těchto hledisek:

1. Souvislost jazyka s národnostním povědomím
2. Význam slovenského jazyka pro udržení identity
3. Příbuznost slovenského a českého jazyka
4. Jazyková komunikace mezi rodiči a dětmi

Jak jsem uvedla výše, v postojích, které představitelé slovenského menšinového života zauímají ke slovenskému jazyku, se odrážejí jejich profese, zkušenosti a různá východiska. Jazyk je u nich spojován s **národnostním povědomím** a ostatními prvky identity, které s ním úzce souvisejí. Znalost jazyka je důležitá pro poznání historie národa, pro četbu literatury a tisku v tomto jazyce. N. Vokušová k těmto aspektům přikládá i význam jazyka v souvislosti se zájmem o poznávání země svých předků.

Udržování jazyka je podle většiny dotázaných důležité i z toho hlediska, že **brání asimilaci**. Například N. Vokušová se domnívá, že bez slovenského jazyka by slovenská

menšina v ČR zanikla. Tuto skutečnost potvrzuje i H. Nosková: „*Som so slovenským jazykom denne v styku, ale ak túto možnosť nemáte a budete hovoriť len po česky, tak to je zle. Táto identita sa výborne udržuje v malom mestečku, pretože ľudia sa tam poznajú a Slováci sa večer stretnú a udržujú tam veľa zvykov, aj tú duchovnú kultúru, trebárs svadby a tak. Praha je strašne rozptýlená. Tu máte dosť málo času stretávať sa, preto si myslím, že je dôležité, aby ľudia čítali dajme tomu slovenské knihy.*“ Jiný názor zastává D. Tillinger, podle kterého jazyk není pro identitu Slováků žijících v zahraničí nejdůležitější: „*Myslím si, že sa človek môže cítiť Slovákom aj bez vedomosti jazyka. Chodí k nám¹⁴ veľa Slovákov, ktorí hovoria po česky, je to poväčšine druhá a tretia generácia slovenských prisťahovalcov, ktorá už nehovorí po slovensky. Nemyslím si, že je to zle. Vy sa budete stále cítiť Slovenkou, možno i vaše deti sa budú cítiť Slovákami, napriek tomu, že budú hovoriť po česky.*“ Dodává, že se nemusíme bát toho, že by slovenština vymizela z Čech, protože sem budou chodit Slováci i nadále. To platí zejména o Praze, která podle něj Slováci není vnímána jako cizí město, ale spíše jako domov.

Slovenský jazyk je zdůrazňován i s ohledem na **blízkost s češtinou**. Jak už jsem uvedla výše, z tohoto hlediska přisuzuje význam slovenskému jazyku především E. Kostrišáková, která vychází z předpokladu, že Slováci a Češi jsou si velmi blízcí z kulturního a historického hlediska a odděluje je především jazyk: „*Čím dlhšie človek žije v Čechách, tým viac sa mu do jeho jazyka dostáva čeština. Vidieť to i na mojej slovenčine. Takže čistota slovenského jazyka sa musí udržovať.*“

Tři z dotázaných, N. Vokušová, D. Tillinger a H. Nosková, se při diskuzi o jazyku nezávisle na sobě zmínili o zjevně rozšířeném jevu, který se vyskytuje ve slovenských a smíšených rodinách v ČR. Někteří rodiče mají obavy, že jejich děti se neuchytí na školách pro neznalost češtiny, proto s nimi **komunikují v českém jazyce**. H. Nosková se při svém povolání středoškolské pedagožky setkala dokonce i s případy, kdy rodiče dětem nechtěli dávat čist slovenskou literaturu, aby neměly problémy s českým pravopisem. Tyto obavy jsou podle všech jmenovaných neopodstatněné. Naopak, pro děti je přínosné, když vyrůstají ve dvou jazykových prostředích a nepředstavuje to pro ně žádné velké obtíže.

---

¹⁴ Kostel sv. Michala, kde sídlí Slovenský evangelický sbor a. v. v Praze.

Význam slovenského tisku a literatury při udržování národní identity Slováků v ČR

V této kapitole se zabývám významy, které informátoři přisuzují jednak slovenskému tisku a literatuře, která vychází ve Slovenské republice, jednak menšinovému tisku a literatuře vydávaným v České republice. Shrnuji je do těchto bodů:

1. Význam slovenského tisku a literatury pro slovenskou menšinu v ČR
2. Slovenský tisk vydávaný na Slovensku
  - a) Distribuce slovenského tisku vydávaného na Slovensku
3. Menšinový tisk
  - a) Obsah menšinového tisku
  - b) Distribuce menšinového tisku
  - c) Počet menšinových časopisů
4. Význam internetu

Slovenský tisk a literatura jakožto prvky integrující slovenskou menšinu v ČR mají podle dotázaných především **význam informativní a jazykový**. „*Snažíme sa písať skutočne rýdzo v slovenčine. Prekladáme dokonca aj českých autorov – a to nie preto, že by sme nerozumeli, ale práve kvôli tomu jazyku, aby si ľudia zachovávali čistotu jazyka. Dbáme na jazykovú úpravu, aby sa tam nedostali „čechizmy“, lebo keď ich vidia čitatelia, tak si myslia, že to je tak správne.*“¹⁵ Z hlediska čistoty slovenského jazyka se však například H. Nosková přiklání spíše k slovenské literatuře vycházející na Slovensku.

Oslovení upozorňují na to, že v Čechách prakticky vymizel **slovenský tisk vydávaný ve Slovenské republice**. Podle N. Vokušové je problém v distribuci. Distributoři nechtějí odebírat slovenský tisk, což odůvodňují tím, že se neprodá. Slovenský tisk a literatura má v řadách českých čtenářů málo odběratelů. Příčinou podle Vokušové je, že mladí Češi již neumějí číst ve slovenském jazyce: „*To je taký začarovaný kolobeh práve preto, že mnohí mladí ľudia nerozumejú slovenčine. Snažíme sa slovenské knihy vydávať, ale je to veľmi ťažké s distribúciou. Začali sme sa stretávať s tým, že českí kníhkupci nechcú kupovať slovenské knihy. Argumentujú tým, že sa nepredajú, keďže ľudia si ich nekupujú. Je to tak, že si ich nekupuje väčšinové obyvateľstvo, lebo nerozumieme a Slováci vec z biedy nevytrhnú.*“ Dalším problémem je silná konkurence většinového tisku. V. Čelko upozorňuje na to, že některá **slovenská periodika nejsou k dispozici** ani v Městské knihovně v Praze. Kromě toho, odebrání periodik ze Slovenska není zrovna lacinou záležitostí. Slovenská strana by podle něj

---

¹⁵ Nad'a Vokušová. Rozhovor byl uskutečněn dne 14. 7. 2010.

měla zařídit, aby byl tisk ze Slovenska dostupný všem Slovákům žijícím v ČR, nejen vědeckým kruhům či pouze movitějším Slovákům, kterých neodradí vysoká cena.

V rozhovorech se vyskytly také názory týkající se **menšinového tisku**. Časopisy obvykle vycházejí v delších časových intervalech než je tomu u ostatních časopisů. Z této skutečnosti však vyplývá jeden z problémů, na který upozorňuje D. Tillinger. Slovenský tisk vycházející v ČR obsahuje i přehled událostí ze Slovenska, které však již často nejsou aktuální. Přínosnější by podle něj bylo, kdyby časopisy informovaly spíše o historických událostech či o zajímavostech ze Slovenska. Podle V. Čelka by měly přinášet takové informace, o kterých se v ČR slovenský čtenář nedozví. Například by takový tisk mohl uvádět informace ze zákulisí mladých a nadějných umělců. Slováci žijící delší dobu v Čechách často nemají přehled ani o nových spisovatelích na Slovensku. Absenci informovanosti v některých oblastech pociťují kulturní elity jako velký handicap a usilují o nápravu na půdě spolků i v rámci svých podnikatelských aktivit. Činnost některých spolků proto zahrnuje i představování nových tváří z oblasti slovenského umění, kultury apod. Z hlediska podnikatelských aktivit přispívají k informovanosti i oba majitelé restaurací, které jsem oslovila (J. Škorík a V. Paulíny), kteří se aktivně podílejí na **distribuci slovenského tisku** vycházejícího v Čechách. V. Paulíny se snaží rozšiřovat i tisk ze Slovenska: *„To je taká vec, kde by som mohol byť aj viac iniciatívny. Bývalo to tak, že mi zo Slovenska posielali nepredané noviny a časopisy, teda remitendu, hoci aj staršiu, a my sme tu¹⁶ mali časopisy rozložené po stole a ľudia si ich brali a čítali. Nikomu neprekážalo, že boli staršie, myslím teraz na týždenníky a mesačníky. Dodnes máme vytvorený malý priestor na vystavovanie slovenských časopisov – tých zo Slovenska, aj tých, ktoré vychádzajú v Čechách, a ľudia si ich môžu vziať domov.“*

Názory informátorů ohledně **počtu slovenských časopisů** vycházejících v ČR jsou spíše negativní. Někteří z nich navrhují, aby existoval pouze jeden kvalitní časopis, což však naráží na neshody mezi jednotlivými spolky. Zároveň upozorňují na určitou netransparentnost ve vydávání jednotlivých menšinových časopisů vydávaných v ČR. *„Myslím si, že by naozaj mal existovať jeden časopis, ktorý bude zahŕňať všetky spolky. Ale na tom sa nedohodnú nikdy, takže to bude stále o tom, že sa budú na seba hnevať. Keď vznikne piaty časopis, zase sa budú hnevať, lebo „ty si mi odkrojil z mojej časti, ja som mal takú veľkú, už mám len takú.“¹⁷*

---

¹⁶ Slovenská restaurace Paulíny, pozn. autorky.

¹⁷ Dušan Tillinger. Rozhovor byl uskutečněn dne 29. 6. 2010.

„...Prístup Českej republiky je však trochu alibistický. Prestavujem si, že by to malo vyzerat' napríklad ako v Nemecku, konkrétne v prípade Lužických Srbov. Česi by mali tlačit' na Slovákov: „Dáme vám peniaze, ale zjednoťte sa. Na čo nám sú štyri časopisy. Samozrejme, chcem, aby sme dotácie na činnosť dostávali, ale aby sme mali len jeden spoločný časopis. Nemá zmysel, aby tu existovali tri-štyri mesačníky pre Slovákov. Tie peniaze by sa dali využiť rozumnejšie, napríklad na vlastnú rozhlasovú stanicu.“¹⁸

Reprezentanti Slovákov žijících v ČR si uvědomují, že pro fungování slovenské menšiny není v dnešní době důležitý pouze tisk, ale i **internet**. „Význam tlače klesá v súvislosti s internetom. Každý rok prevažuje faktor internetu na úkor tlače. Aj kvôli tomu, že je tu viac mladých ľudí a aj preto, že sa starší učia s internetom pracovať.“¹⁹ Z tohoto důvodu přinášejí některé slovenské spolky čtenářům časopisy i v elektronické podobě.

Význam školy při udržování národní identity a charakteristiky Slováků v ČR

V České republice v současnosti neexistuje žádná základní nebo střední škola s výukou ve slovenském jazyce. Zajímalo mě proto, jak vnímají tuto situaci představitelé Slováků v ČR a zda je slovenská škola ve zdejších podmínkách vůbec nezbytná. Jejich odpovědi se různí. Předkládám je v tomto pořadí:

1. Úvahy, proč slovenské školy v ČR zanikly
2. Význam slovenské školy
3. Projekt slovenské mateřské školy

Informátoři se v rozhovorech zaměřovali především na to, proč zanikly slovenské školy, které v minulosti existovaly v ČR.²⁰ Jedním z hlavních důvodů, který zmiňují, je **nedostatečný zájem o slovenskou školu**. V. Paulíny a E. Kostrišáková usuzují, že nezájem vyplývá především z jazykové příbuznosti slovenštiny a češtiny. O výuku slovenského jazyka tak není poptávka, protože český jazyk je pro Slováky srozumitelný a české školství kvalitní. Podle N. Vokušové Slováci nikdy neměli potřebu dávat děti na slovenskou školu, protože v České republice hodlali žít dlouhodobě. Chtěli, aby jejich děti ovládaly češtinu, neboť v dalších

¹⁸ Jozef Gáfrik. Rozhovor byl uskutečněn dne 20. 6. 2010.

¹⁹ Jozef Gáfrik. Rozhovor byl uskutečněn dne 20. 6. 2010.

²⁰ V roce 1958 vznikla slovenská základní škola v Karviné, v roce 2000 však kvůli nízkému počtu uchazečů zanikla. V roce 1969 byla v tomtéž městě otevřena ještě druhá základní škola, která však existovala pouze několik let. Několik let fungovala také škola v Ostravě. Pokusy založit další slovenské základní školy například v Havířově a Praze se však neuskutečnily.

stupních budou studovat na českých školách. Slovenské gymnázium²¹ podle ní ztroskotalo i na tom, že se na něj hlásili ti, kteří se nedostali na česká gymnázia. Měli jistotu, že vzhledem k nedostatečnému zájmu se na to slovenské dostanou. Další problém tkvěl v tom, že děti neměly možnost učit se slovenský jazyk na základní škole.

H. Nosková napsala řadu článků o slovenském menšinovém školství. Je toho názoru, že gymnázium ztroskotalo především na tendencích založit národnostní školu, kde by byla povinná maturita ze slovenského jazyka. Původně mělo totiž jít o československé gymnázium v Praze, v němž by slovenština byla volitelným, nikoli maturitním předmětem. Chybou většiny národnostních škol je podle ní právě jediný koordinovaný rozvrh. Hlavní význam školy by byl podle Noskové ten, že by při střední škole existovalo kulturní centrum pro Slováky, kde by se mohla vykonávat například divadelní či editorská činnost.

Podle druhé skupiny představitelů není slovenská škola v ČR potřebná. „*Nemyslím si, že by tu mala byť slovenská škola. Keby som mal vlastné deti, neviem si predstaviť, prečo by som ich posielal do slovenskej školy. To by muselo byť nejaké excelentné súkromné gymnázium, ktorého absolvovanie by bolo prestížnou záležitosťou. Vzťah k Slovensku, k slovenskej identite a koreňom má ísť z rodičovského domu, z rodinného prostredia. Škola toto suplovať nemôže.*“²² Ani J. Gáfrik si nemyslí, že by v České republice měla slovenská škola význam. Slovenské základní školy, ačkoli by měly být prvořadé, zde neexistují proto, že slovenská menšina je rozptýlená. Rovněž podle D. Tillingera nestojí slovenská škola z hlediska momentální potřeby slovenské menšiny v ČR na prvním místě. V situaci, ve které se nacházejí Slováci v ČR, by podle něj měla být prvořadá slovenská mateřská škola: „*Nemyslím si, že by škola bola potrebná. Povedzme v Srbsku, v Rumunsku apod. má slovenská škola význam, ale nemyslím si, že je potrebná v Čechách. Škôlka áno, tá by mala zmysel, to je iná vec. V nej sa deti pripravujú na školu. Ak by existovala škola, tak by samozrejme nadväzovala na tú škôlku, ale to je pesnička d'alej budúcnosti.*“ O založení slovenské školky se nyní zasazuje N. Vokušová při Slovensko-českém klubu: „*Uvedomili sme si, že je logickejšie, keď sa založí najskôr materská škôlka. V súčasnosti je tu veľmi veľa mladých Slovákov, ktorí sem prichádzajú za prácou a chcú sa časom vrátiť alebo ešte nie sú rozhodnutí. Majú malé deti a nechcú, aby ich deti zabudli slovenčinu, keby sa vrátili na Slovensko, tak aby mohli pokračovať ďalej.*“ O slovenskou školku je podle ní velký zájem. Důvodů je několik. Jedním z nich je ten, že mladí Slováci v Čechách nemají trvalé bydliště a

---

²¹ V Karviné a v Praze existovaly snahy vytvořit slovenská gymnázia, školy se však nakonec otevřít nepodařilo.

²² Vojtech Čelko. Rozhovor byl uskutečněn dne 12. 7. 2010.

obvody udělují místa pro děti ve školkách pouze těm, kteří jej v daném obvodu mají. Zatím je založení slovenské školky v Praze ve stadiu hledání vhodných prostor, což je podle Vokušové také největším problémem. Slovenská školka by podle ní byla velmi prospěšná pro udržování jazyka a identity slovenských dětí.

Vysoký zájem o slovenskou mateřskou školu souvisí s novou situací, která nastala po rozdělení Československa. Noví přistěhovalci ze Slovenska do Čech přicházejí již jako občané Slovenské republiky a mají status občanů Evropské unie stejně tak jako migranti z jiných zemí EU. V chování slovenských migrantů se projevují nové tendence, o čemž vypovídá i zvýšená pozornost, která je věnována menšinové mateřské škole. Snaha založit školku však podle některých dotázaných naráží na fakt, že se v této věci angažuje pouze jeden spolek - Slovensko-český klub. Podle dotázaných by to měla být organizovaná činnost všech spolků.

Význam rodiny při udržování národní identity a charakteristiky Slováků žijících v ČR

Rodina jako prvek vytvářející identitu člověka má pro slovenskou menšinu v české společnosti podle reprezentantů Slováků žijících v ČR zásadní význam. Postoje oslovených k různým aspektům této problematiky strukturují do těchto bodů:

1. Význam rodiny v souvislosti s neexistencí slovenského menšinového školství
2. Individualita dětí
3. Přístup rodičů k dětem

K významu rodiny přispívá právě skutečnost, že v České republice v současnosti **neexistuje slovenská škola**. Funkce školy tak musí přebrat rodina, kterou oslovení chápou jako základní faktor formující identitu slovenských dětí. *„Rodina má význam vo všetkých smeroch, pri budovaní spoločnosti a identity človeka vôbec a myslím si, že rodina je v podstate základný formovateľ identity človeka, to, akým smerom pôjde ďalej, čo bude robiť, ako bude zmýšľať, ako bude hovoriť.“*²³ Některí z dotázaných posuzovali význam rodiny z hlediska neexistence slovenských škol v ČR. *„V našich podmienkach je úloha rodiny významnejšia ako škola; inde to môže byť inak. Je dôležité, aby rodičia hovorili s deťmi po slovensky a aby im vštepovali, kto sú a aký majú pôvod. Keďže tu nemáme školy, mali by ich rodičia suplovať a zoznámiť*

---

²³ Dušan Tillinger. Rozhovor byl uskutečněn dne 29. 6. 2010.

*deti so slovenskou literatúrou a históriou. Nechcel by som, aby tu boli Slováci, ktorí hovoria len po česky a budú tvrdiť, že my sme Slováci. Inde sa môžu na školu spoľahnúť, ale tu túto rolu musia prevziať rodičia.*²⁴ I V. Čelko sdílí stejný názor. Zájem o Slovenskou republiku, její kulturu a tradice musí vycházet z rodiny, není to záležitost školy. Rodina podle něj plní z hlediska formování identity tu nejdůležitější funkci. Podle N. Vokušové rodiče vštěpují dětem **lásku k vlasti**: *„Kedže tu neexistuje slovenská škola, tak má rodina tú najdôležitejšiu funkciu. Rodičia vštepujú deťom lásku k vlasti a rodnej krajine. Jedine rodina k nej môže vypestovať pevné puto a hrdosť na výsledky tejto krajiny. A navyše, rodina ich aj vodí po tých miestach, kde žili, kde sa narodili.*“ Na druhou stranu, fakt, že se člověk narodí ve slovenské rodině, podle V. Čelka ještě neznamená, že bude vyhledávat slovenskou společnost. Rodinu člověk získává, ale okruh přátel a zájmů si vybírá. **Člověk není jen pasivním příjemcem**, ale projevuje se u něj individualita. *„Úloha rodiny je veľmi dôležitá, ale poznám aj rodiny, kde jeden z rodičov je Slovák a rozpráva sa s deťmi po slovensky, ale tie deti hovoria len po česky. Nemôže ich donútiť, aby hovorili po slovensky.*“²⁵

H. Nosková podotýká, že důležitý je především **přístup rodičů k dětem**. To, že jsou v rodině oba rodiče Slováci, ještě neznamená, že jejich děti budou mít dobrý vztah ke Slovensku: *„Úloha rodiny je latentná. Napríklad niektoré deti, ktoré majú obidvoch rodičov Slovákov, na moju otázku, aký majú vzťah k Slovensku po rozdelení Československa, odpovedali: „Ale teta, to je pre nás banánová republika.“ Tak to by moje deti nikdy nepovedali. V rodine musíte dieťa učiť etike ku každému národu alebo k vlastnej krajine, ale v tom správnom slova zmysle. Musíte mu ukázať to, čo je tam úžasné, to, čo je hodné napodobenia, to, čo je krásne.*“

Význam společenských a kulturních aktivit při udržování identity Slováků žijících v ČR

Kulturní a společenské aktivity, které se připravují pro Slováky v ČR, považují informátoři za přínosné. Představují prostor pro vzájemné setkávání, kde se prohlubuje a upevňuje identita slovenské menšiny. Smysl kulturních a společenských aktivit v názorech představitelů slovenského menšinového života shrnuji v následujících bodech:

1. Rozšiřování kulturního programu

²⁴ Jozef Gáfrik. Rozhovor byl uskutečněn dne 20. 6. 2010.

²⁵ Eva Kostrišáková. Rozhovor byl uskutečněn dne 24. 6. 2010.

2. Kulturní obohacování mezi Slováky a Čechy
3. Sbližování Čechů a Slováků na poli kultury
4. Zprostředkování kontaktu se slovenskými osobnostmi, slovenským jazykem a kulturou
5. Omezený dosah kulturních a společenských aktivit

Kulturní aktivity podle osobností slovenského menšinového života **rozšiřují kulturní program**, protože nejsou určeny pouze pro Slováky, ale pro celou veřejnost. Smysl kulturních aktivit podle nich tkví v samé podstatě kultury jako takové, nejen v jejím představování. Díky organizování různých akcí tak dochází ke vzájemnému **kulturnímu obohacování mezi Slováky a Čechy**. *„Kultúrne aktivity jednak predstavujú slovenskú kultúru a jednak sa ich prostredníctvom približuje českej spoločnosti niečo slovenské, slovenská kultúra, ktorá je veľmi zaujímavá pre Čechov, poznáme to koniec koncov od spevákov, cez rôzne divadlá atď. Iste je to určité kultúrne obohatenie, pokiaľ si nemusíme povedať, že toto je len naše slovenské, ale môžeme povedať, že československé. Spoločenské aktivity sú teda dôležité ešte možno viacej ako nejaké obchodné stretnutia alebo obchodná spolupráca, ktorá existuje. Kultúra vždy ľudí spája, vždy bola nad materiálnymi vecami, ktoré sa menili, ale kultúra vždy zostávala a spájala ľudí.“*²⁶ V otázce přístupu Čechů ke slovenské kultuře zastává slovenská elita společný postoj. Češi mají podle ní obrovský zájem o slovenskou kulturu a všechna představení – divadelní, operní i filmová – jsou velmi oblíbená. Kulturní aktivity vnímají jako faktor, který přispívá ke **sbližování Čechů a Slováků**. Slovenské aktivity, které organizují slovenské spolky, představují pro některé Slováky jedinou možnost, jak přijít do kontaktu se slovenštinou a se slovenskou kulturou. *„Ludia by sa mali fyzicky stretávať, osobné stretávanie je dôležité. Ludia sa medzi sebou bavia práve na spoločných akciách aj po ich skončení. Nieкто nemá ani inú možnosť, ako by sa dostal k slovenčine, slovenskej kultúre a celému slovenskému povedomiu. Nieкто je nesmierne zamestnaný, ale raz za mesiac ide na nejakú akciu a tam sa stretne so slovenčinou, slovenskými umelcami, literatúrou.“*²⁷

Představitelé slovenského menšinového života zároveň souhlasně tvrdí, že výše zmíněný význam mají kulturní a společenské aktivity pouze tehdy, pokud splňují proklamovaný cíl a pokud jsou organizovány za účelem prospěšnosti pro celou slovenskou menšinu, případně i pro většinovou společnost. Za důležité považují, aby téma a program těchto akcí oslovovaly veřejnost. V tomto směru vidí v nynější době problém J. Škorík, podle

²⁶ Dušan Tillinger. Rozhovor byl uskutečněn dne 29. 6. 2010.

²⁷ Nad'a Vokušová. Rozhovor byl uskutečněn dne 14. 7. 2010.

kterého se z těchto aktivit vytrácí duch **čestnosti** – akce již nejsou organizovány spontánně a srdečně a mizí z nich hlavní myšlenka toho, proč se organizují.

Omezení kulturních a společenských akcí spočívá podle informátorů v tom, že se uskutečňují téměř výhradně ve velkých městech, především v Praze. Podle V. Čelka i N. Vokušové je v malých českých městech těžší se setkat s živou slovenskou kulturou, protože tato města nejsou pro umělce tak atraktivní jako Praha. K řešení tohoto problému dopomáhají různé slovenské festivaly, které se konají po celé České republice a které přispívají ke zviditelnění slovenské kultury v různých městech ČR. Je to např. festival *Dni slovenskej kultúry*, *Dni česko-slovenskej kultúrnej vzájomnosti*, *Jánošíkov dukát*, *Folklór bez hraníc*. Podle některých dotázaných je význam aktivit, které organizují slovenská občanská sdružení, velký hlavně mimo Prahy, protože v Praze se pravidelně uspořádávají státní akce – například na úrovni Slovenského institutu. „Význam národnostnej aktivity je veľký hlavne mimo Prahy. V Prahe je veľa akýchsi štátnych podujatí, napr. Slovenský inštitút, hoci jeho program je určený primárne Čechom. Inde však inštitút nie je, preto je dôležité, aby aj inde boli organizované rôzne akcie a aby organizátori podnietili iných ľudí. V tomto je úloha Obce Slovákov v ČR nenahraditeľná a nezastupiteľná, medzičasom má už štrnásť organizácií v rôznych mestách. Význam vzrastá úmerne tomu, čím je dané mesto menšie a čím je ďalej. Je dôležité, aby iniciatívna skupina priťahovala ďalších ľudí, povedzme aj známych.“²⁸

Praha však paradoxně skýtá tolik možností kulturního vyžití, že je velmi těžké upoutat lidi na slovenské aktivity. I když se většina spolků snaží organizovat akce pro všechny kategorie lidí, nejméně se jich zúčastňují mladí lidé. „V Prahe je problém ten, že je presýtená kultúrou, je tu toľko atraktívnych vecí pre mladých ľudí, že súťažiť v tom s finančnými podmienkami, ktoré máme k dispozícii, je strašne ťažké. Aby mladí ľudia prišli na nejaké podujatie, musia v ňom vystupovať známi herci a speváci. Samozrejme, umelci sú veľmi drahí a to je všetko spojené jedno s druhým, takže konkurovať kultúre je strašne ťažké v tom pretlaku, čo tu je.“²⁹ Slovenských akcí se zúčastňují především **lidé ve středním až starším věku**. Podle E. Kostrišákové jsou to lidé, kteří žili na území ČR již před rozdělením, a spojuje je jistá nostalgie za Slovenskem, jak konstatuje i H. Nosková. Naopak mladí lidé, kteří přišli až po rozdělení ČSFR, jsou podle ní lidé kosmopolitní, kteří mají zkušenosti s pobytem v zahraničí a v podstatě jim nezáleží na tom, kde se usadí. Praha je pro ně ideální, co se týče pracovních možností. Nadto tady mohou uplatnit vzdělání získané na Slovensku a není zde

---

²⁸ Jozef Gáfrik. Rozhovor uskutečněn dne 20. 6. 2010.

²⁹ Nad'a Vokušová. Rozhovor byl uskutečněn dne 14. 7. 2010

žádná jazyková bariéra. Je to jiná kategorie lidí, která však již nemá potřebu patřit k nějaké komunitě Slováků, jak říká Kostrišáková.

NÁZOR INFORMÁTORŮ NA VLASTNÍ ANGAŽMÁ. OSOBNÍ PŘÍNOS BEZ OHLEDU NA SPOLKOVOU A INSTITUCIONÁLNÍ BÁZI

Tato kapitola se věnuje názorům kulturní elity na vlastní angažmá. Informátory jsem vyzvala, aby ohodnotili, jak přispívají k rozvíjení slovenské menšiny a k udržování její identity bez ohledu na jejich spolkovou činnost. K této výzvě přistoupili informátoři ze tří pozic: a) projevíli skromnost a odmítli se vyjádřit (zejména z toho důvodu, že vidí svou společenskou činnost v komplexnosti a neoddělují ji od činností ostatních), b) svou činnost hodnotí pouze s ohledem na své angažmá, c) pouze někteří zohlednili širší spektrum činnosti. Pozice, z nichž přistupovali k sebehodnocení, vypovídá jednak o jejich celkovém životním postoji, jednak o jejich přístupu ke slovenské menšině v ČR jako k celku jedinců, které chtějí oslovit.

V. Čelko přispívá k udržení identity Slováků v ČR různými aktivitami. Například vede přednášky na akcích spojených se slovenskou tematikou. V přednáškách se zaměřuje především na slovenské osobnosti, které mají podíl na vytváření česko-slovenského kulturního a politického kontextu. Na tuto tematiku je zaměřená i jeho publikační a editorská činnost. Jakožto předseda Společnosti M. R. Štefánika se snažil oslovit členy webového fóra www.somvprahe.sk se záměrem najít nové členy, případně nového nástupce: „*Hľadal som niekoho, kto by časom pokračoval v tom, o čo ja a ďalší z mojej generácie usilujú. Mám obavu, že sme posledná generácia, že mnoho vecí s nami odíde. Je iná doba, mladší ľudia majú dnes iné záujmy. Nie je to len záležitosť Štefánikovej spoločnosti. Vidím to aj na iných podobných združeniach ako je Masarykova spoločnosť, Benešova spoločnosť, keď len vymenujem tie, ktoré sa venujú a rozširujú myšlienky spoluzakladateľov Československa*“

V sebehodnocení **J. Gáfrika** se odráží jeho profese: „*Ako novinár považujem za dôležitú hlavne slovenskú národnostnú tlač a rozhlas. Myslím si, že bez oznamovacích prostriedkov tu nemôžeme fungovať. Spolu s ďalšími priateľmi som stál kedysi pri zrode mesačníka Korene – časopisu so slovenskou dušou – a v rôznych funkciách som sa asi trinásť rokov podieľal na jeho podobe, z toho päť rokov ako šéfredaktor. Dva roky som redigoval iný slovenský časopis*

vychádzajúci v Prahe, Listy Slovákov a Čechov. Ale nikdy som neľutoval voľný čas ani na funkcionársku činnosť. Šesť rokov som bol podpredsedom Obce Slovákov v ČR, od mája 2010 som podpredsedom Klubu slovenskej kultúry.“ Jako zástupce slovenských spolků v ČR se J. Gáfrik pravidelně zúčastňuje mezinárodních konferencí: „Chodievam aj na rôzne konferencie Slovákov žijúcich v zahraničí organizované na Slovensku aj inde, svojho času som sa podieľal napríklad na založení Európskej rady Svetového kongresu Slovákov, z ktorej vyrástlo dnešné Svetové združenie Slovákov žijúcich v zahraničí. Spomínam si trebárs na jazykovednú konferenciu v Šamoríne, kde som prednášal ako predstaviteľ organizácie CzechBLUL, teda českej odnože európskej organizácie na ochranu menšinových jazykov. Dlhú dobu som bol takisto jediným slovenským predstaviteľom vo Federalistickej únii európskych národností so sídlom vo Flensburgu a angažoval som sa v jeho slovanskej sekcii.“ Je aktivní také ve sféře kultury: „Popri novinárskej a funkcionárskej práci môžem poukázať aj na moje priame pôsobenie v oblasti kultúry - v Prahe aj v iných českých mestách som organizoval a mienim ďalej organizovať najrôznejšie besedy s hosťami zo SR, ktorí mali čo povedať pražským poslucháčom ako intelektuáli, kultúrne osobnosti. Spoluorganizoval som aj menšinové medzinárodné semináre a stretnutia Slovákov v rôznych mestách v Českej republike, napríklad v Kroměříži, Českom Tešíne, Karvinej, Sokolove a Karlových Varoch.“

Eva Kostrišáková reflektuje svoj prínos slovenskej menšine v ČR v súvislosti se svojí funkcí předsedkyně pražské Obce Slováků. Moderuje společenské akce, které organizuje Obec Slováků, věnuje se sociální pomoci slovenským přistěhovalcům, kteří se na ni obracejí s problémy souvisejícími s pobytem v ČR: „Slováci, ktorí nemajú české občianstvo a žijú v ČR, tak samozrejme majú problémy, ako si nájsť ubytovanie, niekto si zháňa prácu, takže tým, že sme predsa len Slováci, navzájom si pomôžeme. Mám takúto skúsenosť z Anglicka i z Nemecka. Je to súdržnosť. To vidím z našich stretnutí i z toho, že ľudia sa na mňa obracajú e-mailom s problémami; snažím sa im pomôcť a poskytnúť im informácie.“ Práci předsedkyně se snaží dělat co nejlépe a v tom vidí svůj přínos: „Od roku 1998 som vo výbore pražskej Obce Slovákov, organizujeme pravidelné spoločensko-kultúrne akcie. Obvykle je to nejaké posedenie na fašiangy, majáles a predvianočný večierok. Vždy pozveme nejaký súbor, ktorý spieva folklórne slovenské piesne, kde sa ozaj zídu Slováci a majú možnosť navzájom sa poznať a trebárs ich spájajú podobné problémy. Takže keď majú ľudia príležitosť zísť sa, určite nájdu spoločnú platformu, o čom sa môžu baviť.“

H. Nosková vidí svůj přínos v pedagogické činnosti. Vyučuje děti slovenskou historií a seznamuje je se slovenskými tradicemi a zvyky, organizuje středoškolské soutěže pro studenty, věnuje se také publikační a překladatelské činnosti: *„Robím, čo môžem. Učím po slovensky, píšem do Listov, prekladám, snažím sa, ale nemám pocit, že ma niekto číta alebo počúva.“* Věnuje se také etnologické práci: *„Pri Klube slovenskej kultúry som založila Dokumentačné a múzejné stredisko Slovákov v Čechách, aby sme zbierali kroje, nádoby apod. Jediným problémom je, že nemáme dostatok priestoru, pretože na to by sme potrebovali depozitár, takže teraz hľadám nejaké múzeum v Čechách v oblasti, kde žije veľa Slovákov, kde by sme depozitár, prípadne i expozíciu mali.“* V posledných rokoch je predsedníčkou Klubu slovenskej kultúry.

V. Paulíny vidí svůj přínos v souvislosti se založením hotelu a slovenské restaurace v Praze: V. Paulíny vidí svůj přínos v souvislosti se založením hotelu a slovenské restaurace v Praze: *„Paulínyovci mali v slovenských dejinách veľmi významné miesto. Vybudovaním hotelu a špecifickej slovenskej reštaurácie som sa pokúsil prispieť svojou skromnou činnosťou jednak k spopularizovaniu rodu, ale najmä k zaplneniu miesta, ktoré vzniklo po ukončení činnosti Slovenskej reštaurácie v Purkyňovej ulici v Prahe 1. Táto reštaurácia prirodzeným spôsobom dopĺňovala rozsiahlu činnosť Klubu slovenskej kultúry, ktorý bol založený v r. 1985. Myslím si, že organizovaním spoločenských akcií rôzneho druhu – výstavy významných slovenských výtvarníkov a fotografov, večery prózy a poézie slovenských autorov a prekladateľov, koncertné vystúpenia, prezentácie folklórnych súborov a ľudových hudieb, prezentácie významných slovenských podnikateľiek, spoločné vítanie nového roku a pochopiteľne aj stretávky českých a slovenských dramatických umelcov (hotel poskytoval dlhé roky ubytovanie slovenským divadlám – účastníkom festivalu „Slovenské divadlo v Prahe“), som prispel nielen k prezentácii slovenskej kultúry, ale i slovenskej kuchyne, ktorá je prirodzenou súčasťou kultúry slovenského národa. Catering Hotelu Paulíny nechýbal pri mnohých významných aktivitách (obsluhovali sme tak českých i slovenských prezidentov, predsedov oboch našich vlád a väčšinu ministrov). Jedlo, pitie a dobrá nálada v typicky slovenskom prostredí prispievali k utužovaniu vzťahov medzi našimi národmi. Ich špecifickým vyvrcholením boli Slovenské plesy či Československé bály. Ani tu nechýbalo naše zastúpenie.“* Ve své reflexi vzpomíná také na rok 2004, kdy tehdejší prezident Slovenské republiky Ivan Gašparovič přijal jeho pozvání do restaurace Paulíny a odhalil dřevěnou sochu Juraje Jánošíka: *„Pred šiestimi rokmi slovenský prezident Ivan Gašparovič odhaľoval päť a pol metra vysokú a päť a pol tony ťažkú sochu Juraja Jánošíka, ktorá má na chrbte Kriváň a symbol ľudí žijúcich pod Kriváňom. Vtedy som pánu prezidentovi povedal: „Pán prezident,*

je to znak toho, že ľudia, ktorí sem prichádzajú, prichádzajú k Slovákom, prichádzajú akoby na slovenské územie, ale len akoby, pretože sme v Prahe a keď odchádzajú, vidia Kriváň, čo má znamenať asi toľko: ak sa vám u nás páčilo, pozývame vás na Slovensko.“ Svoji dnešní činnosť hodnotí slovy: „Snažil som byť vždy hodne aktívny, a preto som dnes členom Klubu slovenskej kultúry, Obce Slovákov, som vo výbore Štefánikovej spoločnosti. Vždy som sa zúčastňoval na všetkých podujatiach, ktoré Slováci organizovali. Aktívne sa dnes môžem angažovať už len v tom, že v jednotlivých spolkoch, ktorých som členom, sa snažím upozorňovať na rôzne problémy a predostierať ich, ale tam všetko závisí aj od finančných prostriedkov, ktoré sú k dispozícii.“ V. Paulíny si uvědomuje i svoju roli v oblasti distribúcie slovenského tisku: „Snažím sa vystavovať a šíriť slovenské časopisy zo Slovenska, aj tie, ktoré vychádzajú v Čechách, a ľudia si ich môžu vziať domov.“

J. Škorík kombinuje podnikateľské schopnosti s prezentáciou slovenskej gastronómie: *„Po zlých skúsenostiach vo verejnej sfére som sa pustil do podnikania. Splnil som si sen – dnes vlastným kolibou, ktorej projekt som aj sám vytvoril. Slovensko je inšpiráciou mojej činnosti, pretože poznám veľa Slovákov, či už z predchádzajúceho obdobia alebo z obdobia tohto, ktorí sú schopní a robia dobré meno Slovensku, a nejakým spôsobom ma utužujú v tom, že Slováci sú veľmi schopný národ.“* Význam koliby Javorník v Praze vidí v tom, že je to miesto, kde sa môžu Slováci schádzať: *„Rozdelenie ma mrzelo a to bola hlavná myšlienka, prečo som si dal za úlohu spojiť federálnych Čechoslovákov, aby sa mali kde schádzať. Predsavzal som si, že Slováci, ako povedal pri otvorení koliby pán veľvyslanec Ballek, budú mať kus rodnej hrudy v Prahe.“* Škorík vidí svoj prínos i v oblasti prezentácie Slovenska a jeho kultúry v kolibe Javorník: *„Rád sa stretám so Slovákami, dokonca som sa naučil hrať na fujare, aby som prezentoval Slovensko a kultúru, hoci hrať neviem, ale postúpil som aj toto. Som federálny Čechoslovák a v kolibe mám aj symboly.“*

D. Tillinger sa venuje predovšetkým otázke, ako prispieva Slovenský sbor evanjelické cirkve augsburského vyznání k udržení identity Slovákov žijících v ČR: *„Často si kladím túto otázku. Dôležité u nás je, že kázeň slova božieho je v slovenčine a že ľudia sa tu stretávajú aspoň trochu s tým, čo možno mali k dispozícii na Slovensku.“* Vlastný angažmá v tomto smere nechce posudzovať: *„To, ako k tomu prispievam ja, musia posúdiť iní. Snažím sa vykonávať vlastné povolanie podľa najlepšieho vedomia a svedomia, ale nikdy nedokážete*

ohodnotiť svoju prácu objektívne, nemôžete povedať, že teraz je dobrá, pretože človek vidí úspechy i neúspechy vlastného pôsobenia.“ Osobně se zasazuje především o to, aby fungovala komunikace slovenské menšiny. „Snažíme sa robiť akcie a spoločné diskusie o tom, ako by vzťahy medzi nami mali a mohli fungovať.“ D. Tillingerovi jsem rovněž položila otázku, jak by se jeho práce měla vyvíjet dále: „Asi jednoducho pokračovať v tom, čo robíme, pretože si myslím, že smer je dobrý. Ak nastane nejaký problém, tak treba niečo zmeniť. Ďalšia vec, ktorá je podľa mňa dôležitá, je trošičku prinášať sem i slovenskú kultúru, aby druhí ľudia poznávali, v čom sme špecifickí, čo je dobré z našej krajiny, aby poznali aj to, že môžeme niečo priniesť českej spoločnosti.“

N. Vokušová se věnuje novinářské a spisovatelské činnosti především proto, že ji práce se slovenským jazykem naplňuje: *„Hlavný dôvod, prečo som sa začala angažovať, bol ten, že ma tá práca bavila a doteraz baví, pretože je to práca s naším jazykom a ja som mala paradoxne to šťastie, že som vlastne celé tie roky pracovala len v slovenčine a so slovenčinou, napriek tomu, že tu žijem už tridsať rokov. Preto ma bavilo, že som vždy mohla tvoriť v rodnom jazyku a okrem toho ma bavila najmä slovenská kultúra, ktorú sme začali organizovať. Moja práca je zaujímavá a pestrá.“*

ZÁVĚR

Slovenská národnostní menšina je nejpočetnější národnostní menšinou v České republice. Její početní stav dosahuje odhadem kolem čtvrt milionu osob, nepočítaje další statisíce občanů ČR se slovenským původem. Z celkového počtu Slováků žijících v ČR se národnostně angažuje pouze malá část – to však podle mého názoru odpovídá tomu, že angažovaní lidé představují v celé společnosti vždy pouze malou část. Přesto právě tito lidé jsou protagonisty menšinového života.

Záměrem mé bakalářské práce bylo analyzovat názory reprezentantů slovenského menšinového života na postavení a identitu slovenské národnostní menšiny v ČR a její vztah k české většinové společnosti. Hlavním zdrojem a východiskem badatelské práce byla tedy reflexe všech základních otázek dané problematiky očima příslušníků slovenské kulturní a menšinové elity v Praze. Tato reflexe byla sledována jak ve vztahu k dosavadnímu vývoji, tak i ve vztahu k řešení problémů této menšiny v blízké budoucnosti. Prioritou se staly otázky udržování vlastní národní i kulturní identity, stejně jako rozvíjení vztahů s širší českou společností budoucnosti. Jedním ze záměrů výzkumu byla i snaha zjistit názory menšinových elit na to, co je důležité pro udržení totožnosti slovenské národnostní menšiny v ČR.

Mezi zjištěné skutečnosti zařazuji především fakt, že oslovené osobnosti vnímají obyvatele ČR se slovenskou národností jako jeden celek; nedělají rozdíly mezi Slováky bez českého občanství (pojímané z pohledu právních ustanovení ČR jako cizince) a mezi příslušníky slovenské národnostní menšiny, tedy občany ČR slovenské národnosti. Tento fakt zesiluje další zjištění – absence pocitu příslušníka menšiny.

Specifikem slovenské národnostní menšiny v ČR je v názorech příslušníků slovenské elity jednoznačně nevýrazná odlišnost od většinové společnosti, proto převážná většina dotázaných osob považuje za základní konstitutivní pilíř slovenské identity jazyk. Tato nevýraznost zvyšuje také riziko asimilace. Dalším všudypřítomným faktorem je lokální rozptýlenost této menšiny.

Výsledky výzkumu elity slovenského menšinového společenství ukázaly, že slovenská menšinová elita je důležitým mediátorem mezi minoritou a majoritou a že je významná v těchto ohledech:

- rozkvět národnostní kultury (udržování kontaktu s významnými tvůrčími osobnostmi, organizování různých kulturních akcí)
- prezentace slovenské národnostní menšiny

- šíření informací ve sdělovacích prostředcích, z toho na prvním místě v národnostním tisku, ale také na internetových serverech, v rozhlasu a potenciálně v televizi (zlepšování informovanosti, podpora komunikace mezi menšinou a hostitelskou společností)
- možnost poukazovat na existující problémy
- integrace menšiny (na úrovni kulturní, politické, apod., s tímto bodem souvisí i úloha menšinové elity zamezovat asimilaci)
- udržování identity slovenské národnostní menšiny
- rozvíjení církevního života na národnostních principech (v případě slovenské národnostní menšiny v Praze zejména vliv církve katolické, evangelické a v menší míře pravoslavné)
- rozvíjení menšinového školství (v případě slovenské národnostní menšiny je momentálně zjevná snaha o založení mateřské školy v Praze)
- rozvíjení spolkového života na národnostních principech.

Zjištěné názory jsou o to významnější, že nositelé těchto názorů je mohou nejen deklarovat, ale také prosazovat, protože pro jejich realizaci mají v rukou dostatek nástrojů.

Výzkum poukázal na vnitřní poměry ve slovenské národnostní menšině. Převládá v ní názorová nejednotnost a tuto nejednotnost si informátoři dobře uvědomují, stejně jako naléhavost řešení. Jednou z překážek, kterou bude muset slovenská národnostní menšina v ČR zdolat, se jeví překonání vnitřních bariér – je to zejména nedostatečná komunikace mezi slovenskými národnostními spolky a mezi lidmi v nich angažovanými. Dalším okruhem problémů, na které jsem v průběhu výzkumu narazila, spočívají v přístupu veřejnoprávní televize k slovenské menšině a v přístupu českého školství.

Co se týče generalizace výsledků výzkumu, některé z nich lze vztáhnout i na jiné menšiny (například problém s udělováním dotací, s nejednotností – viz polské a německé národnostní spolky, vydávání málopočetných tiskovin s poukazem na údajnou nutnost názorové plurality a pod.).

Přínos této bakalářské práce vidím také v tom, že (na rozdíl od jiných podobných studií) obsahuje neanonymizovaná data, se kterými je možné dále pracovat a kdykoli je

personifikovat, verifikovat a dále analyzovat. Je tedy možné tento výzkum eventuálně ještě prohloubit a na zachycených výpovědích dále stavět.

Oblast menšinových elit stále ještě není častým předmětem empirických výzkumů, i když je to místo, kde se – podle mého přesvědčení – může velmi vhodně uplatnit hledisko antropologie. S výše uvedeným konstatováním však souvisí i omezení mé práce v důsledku nedostatku teoretické literatury o menšinových elitách z antropologické perspektivy. Uvědomuji si zároveň, že pohled „shora“ je jen jednou z možných alternativ chápání dané problematiky, což je výzvou pro další badatele.

BIBLIOGRAFIE

Cizinci v České republice 2009 (2009). Praha: Český statistický úřad.

Čelko, V. (5 2009). Klub slovenskej kultúry v dobe od 1. 2. 1985 do 17. 12. 1991. *Klubové Listy. Príloha časopisu Listy Slovákov a Čechov, ktor chcú o sebe vedieť viac*, s. 1-4.

Ezzedine-Lukšíková, P. (2005). *Slováci v ČR*. Získáno 29. října 2010, z internetových stránek SOCIOWEB: <http://www.socioweb.cz/index.php?disp=temata&shw=197&lst=117>

Frič, P., Nekola, M., & Prudký, L. (2005). *Veřejnost a elity jako aktéři modernizace*. Praha: CESES FSV UK.

Gál, F. (6 1996). Slovenské elity v Českej republike. *Slovenské listy*, s. 14-17.

Hendl, J. (2005). *Kvalitativní výzkum. Základní metody a aplikace*. Praha: Portál.

Nosková, H. (9 2008). Prílivové vlny Slovákov do Čiech a na Moravu po roku 1945 do roku 2005. *Listy Slovákov a Čechov, ktorí chcú o sebe vedieť viac*, s. 8-9.

Nosková, H. (2000). Slovenská menšina a Praha. *Osobnosti národnostních menšin* (s. 147-157). Praha: Komise Rady hl. m. Prahy pro oblast národnostních menšin na území hl. m. Prahy.

Pecka, E. (1994). Sociologické teorie elity. *Politické elity v Československu 1918-1948* (s. 13-31). Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR.

Právne postavenie Slováka žijúceho v zahraničí. (2007). Získáno 29. října 2010, z internetových stránek Úradu pre Slovákov žijúcich v zahraničí: <http://www.uszz.sk/index.php?ID=995>

Rácz, J. (5-6 2010). Slováci v ČR v Dome pre menšiny. *Slovenské Korene*, s. 8.

Sčítání lidu, domů a bytů k 1. 3. 2001. Obyvatelstvo. (1. březem 2001). Získáno 25. října 2010, z internetových stránek Českého statistického úřadu: [http://www.czso.cz/sldb2011/redakce.nsf/i/obyvatelstvo_cr/\\$File/e-4104-02.pdf](http://www.czso.cz/sldb2011/redakce.nsf/i/obyvatelstvo_cr/$File/e-4104-02.pdf)

Silverman, D. (2005). *Ako robiť kvalitatívny výskum*. Bratislava: Ikar.

Struktura národností na území ČR. (2010). Získáno 20. října 2010, z internetových stránek Českého statistického úřadu: http://www.czso.cz/sldb2011/redakce.nsf/i/struktura_jinych_narodnosti

Svátek, F. (2003). *Politické a sociální elity*. Praha: Filozofická fakulta UK, Ústav hospodářských a sociálních dějin.

Svátek, F. (1994). Politické elity v historiografii a politologii: náčrt problematiky ideologie - slova - pojmu elity. *Politické elity v Československu 1918 - 1948* (s. 33-65). Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR.

Šanderová, J. (2000). *Sociální stratifikace. Problém, vybrané teorie, výzkum*. Praha: Karolinum.

Šrajeroová, O. (2009). Elity v živote slovenskej národnostnej menšiny v ČR. V D. Bittnerová, & M. Moravcová (Editor), *Etnické komunity. Elity-institute-stát* (s. 39-50). Praha: FHS UK.

Zpráva o situaci národnostních menšin v České republice za rok 2009. (2010). Získáno 5. listopadu 2010, z internetových stránek Úřadu vlády České republiky. Sekretariát Rady vlády pro národnostní menšiny :
http://www.vlada.cz/assets/ppov/rnm/aktuality/zprava_09_4_vlada_tisk.pdf